

Ålands strukturfondsprogram 2014-2020

Utvärderarnas slutrapport per 13.12.2022

Linnea Löfving, Anna Lundgren, Jukka Teräs & Eeva Turunen

NORDREGIO REPORT 2023:1

Nordregio Report 2023:1

ISBN: 978-91-8001-031-3 (PDF)

ISSN: 1403-2503

DOI: <http://doi.org/10.6027/R2023:1.1403-2503>

© Nordregio 2023

Nordregio

P.O. Box 1658

SE-111 86 Stockholm, Sweden

nordregio@nordregio.org

www.nordregio.org

www.norden.org

Analyses and text: Linnea Löfving, Anna Lundgren, Jukka Teräs & Eeva Turunen

Cover photo: Patrik Linerstam, Unsplash.com

Nordregio

is a leading Nordic and European research centre for regional development and planning, established by the Nordic Council of Ministers in 1997. We conduct solution-oriented and applied research, addressing current issues from both a research perspective and the viewpoint of policymakers and practitioners. Operating at the international, national, regional and local levels, Nordregio's research covers a wide geographic scope, with an emphasis on the Nordic and Baltic Sea Regions, Europe and the Arctic.

The Nordic co-operation

Nordic co-operation is one of the world's most extensive forms of regional collaboration, involving Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden, and the Faroe Islands, Greenland, and Åland. *Nordic co-operation* has firm traditions in politics, the economy, and culture. It plays an important role in European and international collaboration, and aims at creating a strong Nordic community in a strong Europe. *Nordic co-operation* seeks to safeguard Nordic and regional interests and principles in the global community. Common Nordic values help the region solidify its position as one of the world's most innovative and competitive.

The Nordic Council of Ministers

is a forum of co-operation between the Nordic governments. The Nordic Council of Ministers implements Nordic co-operation. The prime ministers have the overall responsibility. Its activities are co-ordinated by the Nordic ministers for co-operation, the Nordic Committee for co-operation and portfolio ministers. Founded in 1971.

The Nordic Council

is a forum for co-operation between the Nordic parliaments and governments. The Council consists of 87 parliamentarians from the Nordic countries. The Nordic Council takes policy initiatives and monitors Nordic co-operation. Founded in 1952.

Innehållsförteckning

Förord	5
1. Sammanfattning	7
2. Summary	9
3. Uppdragets sammanhang, syfte och metodik	11
3.1 Metodik.....	12
3.2 Slututvärderingens disposition	14
4. Omvärldsanalys	15
4.1 Bakgrund.....	15
4.2 Konjunkturläget på Åland 2022	23
4.3 Slutsatser av omvärldsanalysen	23
5. Finansiellt genomförande och indikatoruppföljning	25
5.1 Finansiellt genomförande och förändringar i strukturfondsprogrammet	25
5.2 Indikatorer och uppföljning	30
5.3 Finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital på Åland: bedömning.....	40
6. Bedömning av strukturfondsprogrammet 2014-2020 genomförande ...	43
6.1 Generell bedömning av Programmets genomförande	43
6.2 Bedömning av projektens genomförande och dess möjligheter att uppnå de övergripande programmålen	45
6.3 Bedömning av tematiska mål och investeringsprioriteringar	48
7. Slutsatser	50
Rekommendationer	53
Referenser	54
Bilagar 1	55

Foto: Art Merikotka

Förord

Detta är utvärderarnas slutrapport per 13.12.2022 av det åländska strukturfondsprogrammet 2014-2020. Bakom programmet står EU-fonderna, den europeiska regionalfonden och den europeiska socialfonden med delvis olika krav på de av programmet (med-) finansierade verksamheterna. De förenas dock i ambitionen att i enlighet med Europeiska unionens övergripande mål om smart och hållbar tillväxt för alla utveckla och stärka företagande, innovationskapacitet, social integration, arbetsmarknad och miljö på Åland.

Rapporten har utarbetats av Linnea Löfving och Anna Lundgren, Nordregio, i samarbete med Jukka Teräs och Eeva Turunen, Norrum Oy.

Covid-19-pandemin har haft betydande konsekvenser på Åland med rekordhög arbetslöshet och det fanns ett stort behov av kris- och återhämtningsåtgärder.

1. Sammanfattning

Det åländska strukturfondsprogrammet "Entreprenörskap och kompetens" för perioden 2014-2020 godkändes i december 2014 av Europeiska kommissionen. Programmet fokuserar på två insatsområden "Entreprenörskap och innovation" (Eruf) och "Delaktighet och kompetens" (ESF). Programmets målsättning är att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, att förnya och diversifiera det åländska näringslivet och att bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle.

Under den senare delen av programperioden har ett antal förändringar av Programmet skett. Den 23 december 2020 antogs av Europaparlamentet och Rådet den s.k. React-EU förordningen, enligt vilken medlemsstaterna tilldelas ytterligare medel för åren 2021-2022. Bakgrunden är Covid-19-pandemin och medlen infördes för krisreparation, men också för att förbereda för en grön, digital och resilient omställning och återhämtning av ekonomin. Från React tilldelades Åland ytterligare 923 868 euro. 726 000 euro delades lika mellan Eruf och ESF under 2021 och 197 868 euro tilldelades ESF under 2022. I samband med pandemin beslutade också EU kommissionen att befintliga Eruf medel kunde användas som likviditetsmedel för att stärka hårt drabbade företag. Landskapsregeringen beslutade att omfördela 1 500 000 euro från finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital för att använda till detta.

Totalt har 47 projekt genomförts inom Eruf (inklusive 29 utbetalda likviditetsstöd) och 24 projekt inom ESF (inklusive ett projekt om tekniskt stöd, TA). Under hösten 2022 har 9 519 886 euro deklarerats av stödmottagarna. Det är 86,8 % av den totala budgeten på 10 973 231 euro. Genom den nya möjligheten att stödja företag genom likviditetsstöd, har totalt 26 företag fått beviljat 29 stycken stöd som uppgår till 1 537 060 euro.

Sammanfattningsvis har Programmet i allt väsentligt nått de uppsatta programmålen. Både Eruf och ESF innefattar innovativa och inklud-

erande projekt och aktiviteter som i hög grad bidrar till målen. Måluppfyllelsen för Eruf har uppnåtts för nästan alla indikatorer. De indikatorer som inte har mötts gäller miljöledningssystem och energieffektivisering inom SMF. Måluppfyllelsen för ESF har haft lite mer varierade resultat, och man konstatera att flera av målsättningarna som kopplar till sysselsättning och marginalisering har påverkats av pandemin och den arbetslöshet som följde därpå. De medel som tillfördes till Eruf och ESF från React-fonden har nått goda resultat. Eftersom detta insatsområde startade år 2021 har det enbart varit igång under cirka ett år, och därför finns fortfarande projekt som är igång och som inte ännu har rapporterat sina resultat. Projektinitiativet med finansieringsinstrumentet offentligt riskkapital har däremot inte lyckats som planerat och förväntat. För framtiden bör en djupare analys genomföras för att utreda under vilka omständigheter konceptet offentligt riskkapital skulle vara lämpligt på Åland.

Covid-19-pandemin har haft betydande konsekvenser på Åland med rekordhög arbetslöshet och det fanns ett stort behov av kris- och återhämtningsåtgärder. Av naturliga skäl har också genomförandet av Programmet och dess projekt och målsättningar påverkats av pandemin. Genom att snabbt reagera på den situation som uppkom som konsekvens av pandemin lyckades programförvaltningen dock hantera och mildra effekterna på ekonomi, sysselsättning och marginalisering då man i dialog med kommissionen reviderade Programmet för att stötta många av de drabbade aktörerna med lämpliga åtgärder, speciellt genom likviditetsstöd.

Utvärderarna bedömer att programmet har spelat en betydande roll för att stödja den regionala utvecklingen på Åland, och Programmet har varit ännu viktigare under pandemin för att stötta människor och företag och starta återhämtandet av samhället. Programmet har enligt Landskapsregeringen nått ca 10 % av Ålands befolkning, vilket är en betydande andel.

Under pandemin har både projektaktiviteter och likviditetsstöd nått individer och företag. Den generella upplevelsen är dock, både hos de intervjuade och hos utvärderarna, att effekterna av Programmet främst är långsiktiga och att man kommer se resultat om några år. De långsiktiga effekterna i kombination med att Programmet är litet gör det också svårare att mäta effekter.

Enligt utvärderarnas bedömning har Programmet även bidragit till att uppnå målen i Europa 2020 strategin, för smart och hållbar tillväxt för alla. Programmet har genom beviljande av projekt bidragit till att smarta lösningar utvecklats och att kompetenser byggts upp på Åland på ett sätt som också främjar inkludering.

Nordregio rekommenderar angående programmens genomförande och uppföljning inför kommande programperiod att:

■ **Dra lärdom av erfarenheter från strukturprogrammet 2014–2020.** Pandemin visade att strukturfondsprogrammet kan vara anpassningsbart och flexibelt under förändrade omständigheter. Sådan flexibilitet och anpassningsförmåga för mål och indikatorer kan krävas i framtida kriser. Fortsätt att bygga resiliens för att möta nya eventuella risker och kriser och dra lärdom av hur man hanterade strukturfondsprogrammet, speciellt under covid19-pandemin.

■ **Arbeta med att öka förståelsen för indikatorer och målsättningar.** Analysera huruvida några av indikatorer och målsättningar är för lågt/högt satta. Analysera också om det finns indikatorer där förändrade makroekonomiska förutsättningar har förändrat synen på målsättningarna.

■ **Tillhandahåll information och rådgivning till projektägarna** gällande redovisning av indikatorer och måluppfyllelse i projekten. Det är viktigt att satsa ytterligare på effektiv kommunikation med projektägare, både innan och efter projektstart.

■ **Satsa på marknadsföring av Programmet.** Bjud in brett, även potentiellt nya projektägare och inte enbart de som brukar vara med. Fortsätt även att attrahera aktörer från hela Åland, exempelvis från Skärgården. Utveckla hemsidan för Programmet på ett sätt som lockar fler nya projektaktörer.

■ **Bygg ytterligare kompetens angående kapitalförsörjning.** Offentligt riskkapital har potential att bidra till kapitalförsörjning som komplettering av andra former av företagsfinansiering. Erfarenheter av offentligt riskkapital inom Eruf-programmet visar dock att det fattas en fungerande arbetsmodell och/eller kompetenta aktörer för offentligt riskkapital på Åland. Fördjupa lärandeprocessen i öppen dialog vad gäller behovet av offentligt riskkapital på Åland 2023 och framåt, och lär av andra riskkapitalbolag, speciellt i Finland och i Sverige.

■ **Förbättra IT stöd för att effektivisera och förenkla rapportering för projektägare under nästa programperiod.** Förvaltningsmyndighetens ärendehanterings- och informationssystem för projektstöden är fortsättningsvis i begränsad del driftsatt och i användning, med manuella rutiner för uppföljning och rapportering som följd.

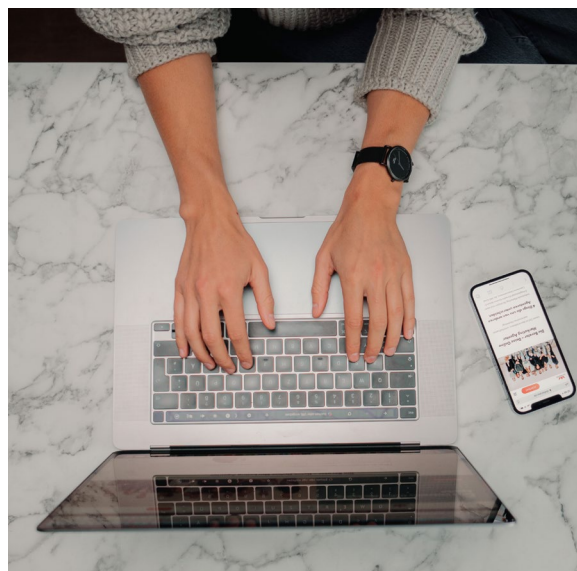

Foto: Jenny Ueberberg

2. Summary

The Åland structural fund programme "Entrepreneurship and skills" for the period 2014-2020 was approved in December 2014 by the European Commission. The Programme focuses on two priority intervention areas, "Entrepreneurship and Innovation" (ERDF), and "Inclusion and skills" (ESF). The Programme's objective is to develop knowledge and improve skills in working life, increase employment, enhance productivity and innovation capacity, renew and diversify Åland's business community, and to contribute to a well-educated, equal and active inclusive society.

During the latter part of the programme period, a number of changes to the Programme have taken place. On 23 December 2020, the European Parliament and the Council adopted the so-called React-EU Regulation through which Member States are allocated additional funds for the years 2021-2022. The funds were introduced during the Covid-19 pandemic to aid crisis recovery and help to prepare for a green, digital and resilient socio-economic growth and transition. Åland was allocated an additional 923,868 euros from React, of which 726,000 euros was divided equally between ERDF and ESF in 2021, and 197,868 was allocated to ESF in 2022. In connection with the pandemic, the EU Commission also decided that existing ERDF funds could be used as liquidity funds to support and strengthen the hardest-hit companies. The provincial government (Landskapsregeringen) decided to reallocate EUR 1,500,000 from the *Financing instrument for public venture capital* to use as liquidity support.

A total of 47 projects have been implemented within the ERDF (including 29 liquidity support measures) and 24 projects within the ESF (including a project on technical support, TA). During the autumn of 2022, 9,519,886 euros have been declared by the beneficiaries. This is 86.8% of the total budget of 10,973,231 euros. Through the new opportunity to support companies through liquidity support, a total of 26 companies have been granted the 29 support measures amounting to 1,537,060 euros.

Both the ERDF and ESF have funded innovative and inclusive projects that greatly contributed to the overall goals of the programme. Almost all target fulfillment for ERDF programme indicators have been achieved. The indicators that have not been met concern environmental management systems and energy efficiency within SMEs. The target indicator fulfillment for the ESF has had slightly more varied results, as several of the indicators that link to employment and marginalization have been affected by the pandemic. The additional money added to ERDF and ESF from the React fund have achieved good results. This intervention area started in 2021, which means it has only been active for about a year and some projects have therefore not yet reported their results. The project initiative Financing instrument for public venture capital has not succeeded as planned and expected. Looking forward, further research is required to investigate under what circumstances public venture capital can be used on Åland.

The Covid-19 pandemic has had significant consequences for Åland causing record high unemployment and the need for crisis recovery measures. Understandably, the implementation of the programme and its projects and objectives have been affected by the pandemic. By responding quickly to the new socio-economic conditions created by the crisis, the programme managing authority was able to adapt the programme focus and objectives to help mitigate the effects of the crisis on the economy, employment and marginalization. In dialogue with the Commission, the Programme was revised to support many of the most affected business actors with appropriate measures, especially through liquidity support.

The evaluators assess that the programme has played a significant role in supporting regional development on Åland, especially during the pandemic where financial support was provided to people and businesses to help kickstart the recovery of society. According to the provincial government, the programme has reached about

10% of Åland's population through activities and liquidity support. However, the general experience, both among the interviewees and the evaluators, is that the effects of the programme are mainly long-term and results will be visible in a few years. Consequently, it is difficult to measure the short and medium term impacts of the programme.

According to the evaluators' assessment, the programme has also contributed to achieving the goals of the *Europe 2020 strategy - for smart, sustainable, and inclusive growth*. By granting projects, the programme has contributed to the development of smart solutions and the development of skills on Åland in a way that also promotes inclusion.

The evaluators recommend the following measures for the upcoming programme period regarding the Åland structural fund programme's implementation and follow-up:

■ **Learn from the experience of implementing the Åland Structural Fund programme during a crisis period.** The crisis showed that the Programme could be adaptable and flexible according to changing circumstances. Such flexibility and adaptability of programme goals and objectives might be required in future crises. Continue to build resilience to meet new potential risks and crises and learn from how the Structural Fund programme was managed, especially during the covid-19 pandemic.

■ **Managing authorities should work to increase the knowledge about the programme indicators.** Managing authorities need to ensure that indicators and objectives are clear and are not set too high or low. There is also a need to continually review indicators to ensure that they are adaptable and relevant to the potential impacts of changing macroeconomic conditions on programme objectives.

■ **Provide information, advice, and training to project owners on collecting and reporting data on programme indicators.** It is important to further invest in communication with project owners on effective indicator data collection and reporting methods to ensure that the data collected is usable in highlighting the effects of the programme, both before and after the start of the projects.

■ **Invest in marketing the opportunity to participate and benefit from the programme to a wide range of stakeholders.** Ensure that stakeholder involvement in the programme is more open and inclusive by marketing the benefits of participation to a wide variety of stakeholders beyond the usual project owners. Also continue to attract actors from all over Åland, for example from the archipelago. Develop the website for the programme in a way that attracts new potential project actors.

■ **Enhance knowledge and skills regarding the potential of venture capital provision to fund projects.** Public venture capital has the potential to contribute to capital provision as a complement to other forms of business financing. Experiences with public venture capital within the ERDF shows that a functioning working model and/or competent actors are needed to successfully launch and implement public venture capital on Åland. There is a need for open dialogue and learning process regarding the potential for increasing public venture capital in Åland in 2023 and beyond. This dialogue could involve other venture capital companies, especially in Finland and Sweden.

■ **Improve IT support to make the reporting from project owners more efficient.** The administrative authority's case management and information system for the project support is still in operation to a limited extent. This means that routines and reporting at times must be done manually.

3. Uppdragets sammanhang, syfte och metodik

Det åländska strukturfondsprogrammet "Entreprenörskap och kompetens" för perioden 2014–2020 godkändes i december 2014 av Europeiska kommissionen. Programmet fokuserar på två insatsområden "Entreprenörskap och innovation" (Eruf) och "Delaktighet och kompetens" (ESF). Programmets målsättning är att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, att förnya och diversifiera det åländska näringslivet och att bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle.

Det överordnade målet med utvärderingen av Ålands strukturfondsprogram 2014-2020 är att förbättra kvaliteten på programmets genomförande samt att bedöma dess effektivitet och verkan. Utvärderingen av strukturfondsprogrammet (hädanefter också Programmet) har skett i tre steg i form av två delutvärderingar och nu denna slutrapport. Enligt anbudsunderlaget ska slutrapporten samt återkoppling till förvaltningsmyndigheten innefatta en analys av programmets måluppfyllelse och bidrag till målen i Europas gemensamma tillväxt- och sysselsättningsstrategi. Slutrapporten ska även innehålla samlade slutsatser om Programmets genomförande och utvecklingseffekter, samt bidra med slutsatser och rekommendationer för kommande programomgångar. Uppdraget ska även genomföras i nära samarbete med Programmets förvaltningsmyndighet.

Utvärderingen baseras på kvantitativa och kvalitativa metoder. Med information som samlats in från offentliga statistikmyndigheter samt från Ålands landskapsregering så analyseras de i Programmet fastställda indikatorerna och målvärdena med statistik som beskriver den aktuella utvecklingen på Åland. Denna kvantitativa information kompletteras med kvalitativa data som samlats in genom intervjuer med programansvariga samt med projektansvariga som erhållit medel från strukturfondsprogrammen Eruf och ESF.

Denna rapport är slututvärderingen av hela strukturprogramperioden 2014-2020, men som ofta i denna form av utvärderingar så betonas de sista åren av Programmet. Anledningen till detta är att det tar tid för denna typ av program att komma igång och visa resultat. Covid-19-pandemin gör också denna programperiod unik och de förändringar som skett, både i strukturprogrammet och i den åländska ekonomin är viktiga att lyfta och analysera.

Tabell 1 nedan visar ett sammandrag av strukturfondsprogrammet på Åland. Under programperioden har vissa omfördelningar inom ramen för Programmet skett, och nya medel har tillskjutits från den nya Eu fonden React för att mildra konsekvenserna av Covid-19 pandemin. Dessa beskrivs närmare i kapitel 5. *Finansiellt genomförande och indikatoruppföljning*. Alla poster som tillhör detta mål kommer att vara gråmarkerade i rapporttabellerna.

Tabell 1. Strukturfondsprogrammet på Åland 2014-2020

Prioriterat insatsområde	Fond	Tematiska mål	Gemensamma och program-specifika resultatindikatorer för vilka ett mål har fastställts
1. Entreprenörskap och innovation	Eruf	01 – Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation 03 – Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag, jordbrukssektorn (för EJFLU) och fiske- och vattenbrukssektorn (för EHFF)	[6, 4, 5]
2. Delaktighet och kompetens	ESF	08 – Främja hållbar sysselsättning av god kvalitet och stödja arbetskraftens rörlighet 09 – Främja social inkludering och bekämpa fattigdom och diskriminering 10 – Investera i utbildning, färdigheter och livslångt lärande	[CR01, CR02, CR06, 05, 01, 03, CR03, CR07, CR05, 04]
3. Tekniskt stöd	ESF	1 – Tekniskt stöd	
4. Att främja återhämtning i SMF företag	React (Eruf)	13i – Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resiliert återhämtning av ekonomin	[1]
4. Återhämtning och främjande av sysselsättning	React (Eruf)	13i – Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resiliert återhämtning av ekonomin	[CR06]

3.1 Metodik

Tillsammans med förvaltningsmyndighetens löpande uppföljningssystem för Ålands strukturfondsprogram ska utvärderingen medverka till att de övergripande målsättningarna för Programmet kan nås och till att underlätta lärandeprocess och -dialog. Utvärderingen har genomförts i tre steg i form av två delrapporter som utkom 2017 och 2019 och föreliggande slutrapport. Slututvärderingen innefattar en bakgrundsanalys med utgångspunkt från centrala målsättningar i Ålands strukturfondsprogram och en analys av Programmets genomförande, resultat och effekter.

Programmets sammanhang (interventionslogik)

Utvärderingen tar sitt avstamp i Programmets så kallade interventionslogik, dvs den idé och visualisering som illustrerar hur insatserna (interventionerna) inom ramen för Programmet är tänkta att bidra till utvecklingen i programområdet. Interventionslogiken, se bild 1 och 2 här nedan, presenterades mer i detalj i den första utvärderingsrapporten.

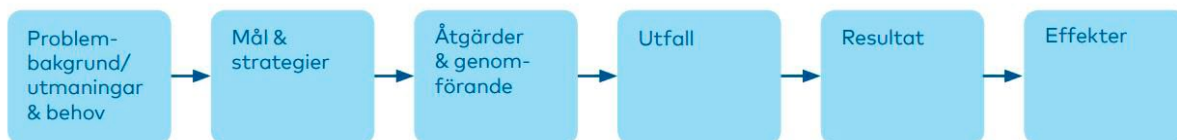

Bild 1. Interventionslogik

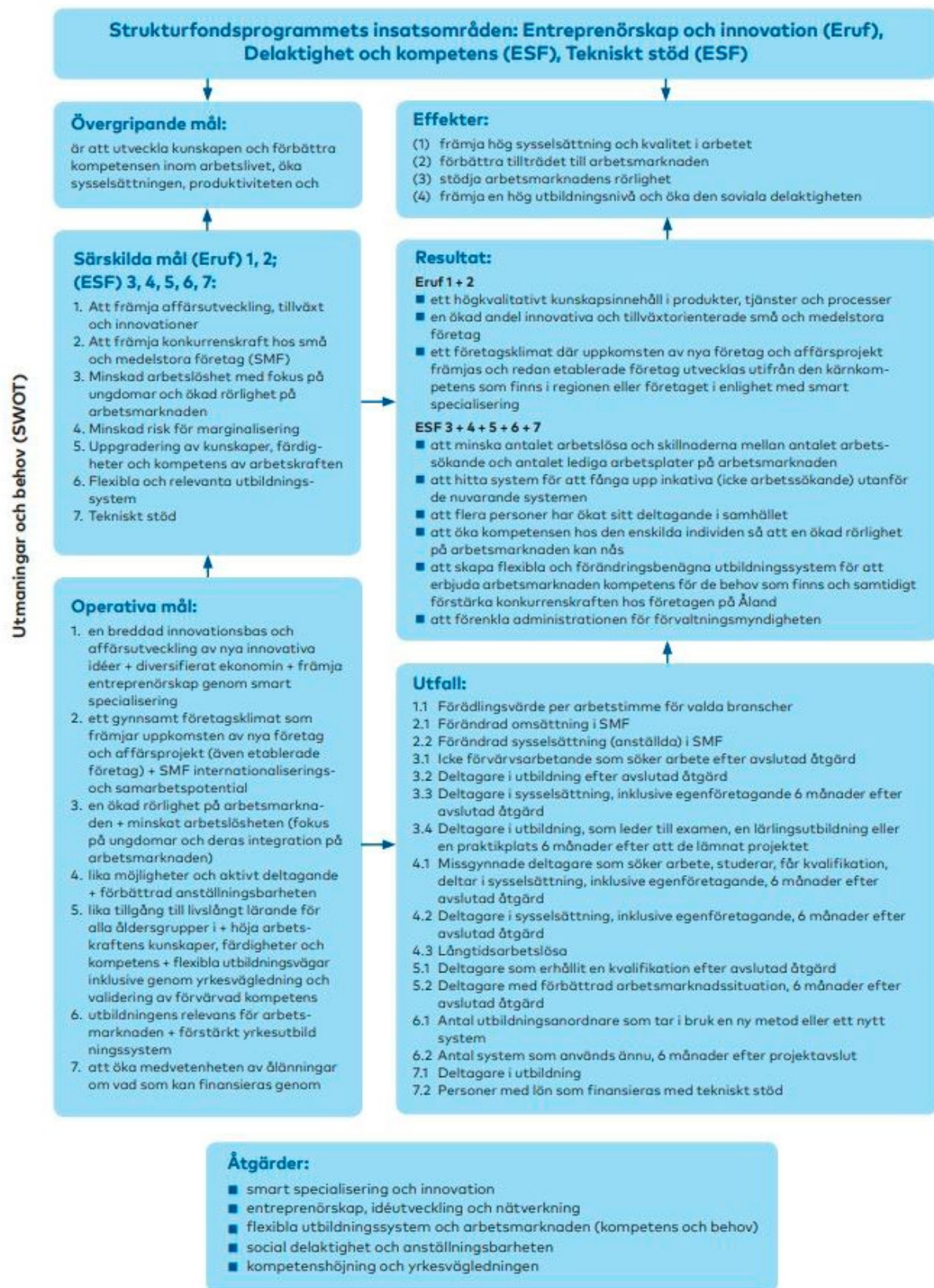

Bild 2. Interventionslogik av Ålands strukturfondsprogram

Teoribaserade och kontrafaktiska utvärderingsmetodiker

EU-kommissionen har under strukturfondsperioden uppdaterat sina rekommendationer vad avser de utvärderingsmetoder som bör användas vid utvärdering av strukturfondsprogrammen (Europeiska Kommissionen, 2013). I delrapport 2 för utvärdering av Ålands strukturfondsprogram introducerades den sk teoribaserade utvärderingsmetoden där det primära syftet för analysen är att besvara frågor som varför, hur och under vilka förutsättningar programinsatserna orsakat i programmet avsedda resultat eller i vilken mån dessa bidragit till observerade resultat. Metodiken syftar primärt till att förstå mekanismerna bakom förväntade policyresultat och jämföra dessa med faktiska resultat.

Senare uppdateringar av utvärderingsmetodiken innefattar så kallade kontrafaktiska effektanalyser (Europeiska Kommissionen, 2021). Denna utvärderingsmetod syftar till att söka kunskap om vad som skulle hänt om programinsatserna inte genomförts. I huvudsak innebär detta att man jämför den grupp som tagit del av insatserna med en kontrollgrupp eller en genomsnittsgrupp som inte tagit del av insatserna. I praktiken är detta svårt att genomföra fullt ut, men genom att använda både kvantitativa och kvalitativa undersökningsmetoder och genom att triangulera undersökningsmetodiken ökar möjligheterna att ge en så rättvisande bild som möjligt över resultat och effekter av Ålands strukturfondsprogram 2014-2020.

Exempel på frågeställningar som tas upp i kontrafaktiska analyser är:

- Har insatserna givit de eftersträlvade resultaten på kort, medellång eller lång sikt?
- Vilka är de kvantitativa resultaten?
- På vilket sätt har socio-ekonomiska faktorer bidragit till resultaten?
- Vilka är effekterna av interventionerna på målgruppen/målgrupperna? Finns det olika effekter inom målgrupperna?

Utvärderingen grundar sig båda i kvalitativa och kvantitativa metoder. Resultaten från det finansiella genomförandet och indikatoruppföljningen analyseras tillsammans med information från de intervjuer som genomförts med projektägare och representanter från Landskapsregeringen. Ytterligare har information inhämtats från implementerings- och årsrapporter från Programmet. Bedömningen analyseras också mot bakgrund av den omvärldsanalys som har genomförts med hjälp av kvantitativa källor från ÅSUB.

Intervjuer genomfördes av utvärderarna den 7 oktober 2022 samt en kompletterade intervju via Teams den 11 oktober 2022. Intervjuerna var med organisationer och företag på Åland som har mottagit finansiering från ESF eller Eruf under programperioden, samt med flera representanter för strukturfondsprogrammet och landskapsregeringen. Intervjuerna var halvstrukturerade och varade 30-60 minuter.

De frågor som ställdes kretsade kring projektgenomförande, projektstyrning, effekter av projekten, samarbete med Landskapsregeringen samt kommunikation om projekten. Därutöver ställdes frågan om vad som hade hänt om projekten inte hade fått finansieringen från strukturfondsprogrammet.

3.2 Slututvärderingens disposition

Slututvärderingen har följande disposition: Efter detta kapitel som presenterar uppdragets sammanhang, syfte och metodik presenteras en omvärldsanalys som beskriver hur Ålands ekonomi och samhälle har förändrats under programperioden. Därefter presenteras det finansiella ramverket och indikatoruppföljning i förhållande till Programmet's mål, samt därpå en generell bedömning av strukturfondsprogrammets genomförande. Rapporten avslutas med slutsatser från utvärderingen och rekommendationer inför nästa programperiod.

4. Omvärldsanalys

4.1 Bakgrund

Inför EU-programperioden 2014–2020 valde de programansvariga inom Ålands Landskapsregering att genomföra en samlad bakgrundsbeskrivning och -analys att användas som underlag och utgångspunkt för den kommande programperiodens åländska strukturfondsprogram. Sammandraget av de viktigaste utmaningarna, styrkorna och möjligheterna inom ramen för Europeiska regional och utvecklingsfonden (Eruf) och för Europeiska socialfonden (ESF) presenterades i utvärderarnas första delrapport år 2017 och utvärderarnas andra delrapport 2019.

De behov som lyfts fram inom regionalfondsdelen (Eruf) av Programmet motiverar stöd och åtgärder i syfte att:

- åstadkomma en mer diversifierad näringsstruktur med mindre beroende av sjöfartssektorn
- stärka företagens möjligheter till internationalisering, produktivitet utveckling och konkurrenskraft
- bredda basen av små och medelstora företag
- sprida information om kommersiellt tillämpbara innovationer och ny teknik
- skapa kreativa miljöer som genererar idéer till innovativa nya produkter och tjänster
- främja samverkan mellan företag samt med utbildnings- och forskningssektorn
- öka tillgången till riskkapital
- öka näringslivets energieffektivitet och främja övergången till ökad användning av förnyelsebar energi

Inom ramen för Programmets socialfondsdelen (ESF) lyfts på motsvarande sätt följande åtgärdsbehov fram:

- vidareutbildning och kompetenshöjande åtgärder bland de anställda
- utveckling av utbildningssystemet så att det motsvarar de stärkta kraven på livslångt lärande
- motverkande av ungdomsarbetslöshet
- underlättande av den sociala integrationen genom olika projekt för inkludering, bl.a. för personer med funktionsnedsättningar
- förbättrad validering av betyg och arbetslivserfarenhet
- ökad representation av kvinnor i näringslivets ledande positioner
- minskad mis-matchning på den åländska arbetsmarknaden

Denna rapport omfattar statistik från Åland och traditionella prognoser. Till följd av det instabila internationella läget (Covid-19 och kriget i Ukraina) står emellertid Åland, liksom andra regioner, inför en osäker period gällande den ekonomiska utvecklingen.

Ekonomisk översikt

Utvärderarna redogör nedan övergripande för Ålands ekonomiska utveckling och status hösten 2022 mot bakgrunden av Programmets mål, fokusområden och indikatorer. Utvärderarna har baserat analysen på statistik från Ålands statistik- och utredningsbyrå ÅSUB. Data beskriver i regel situationen år 2020, (arbetslöshetssiffrorna 2019) dvs. det senaste året med tillgänglig officiell statistik. Tabell 2 ger en generell översikt över ekonomiska nyckeltal på Åland under perioden 2014–2021 samt prognos över några indikatorer 2022 och 2023.

Ekonomisk översikt på Åland-nyckeltal

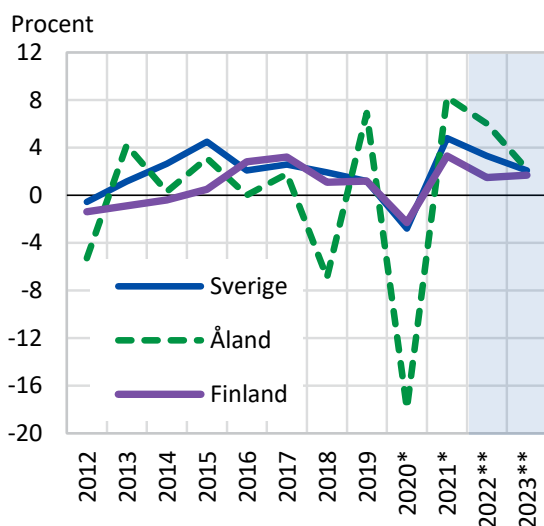
Tabell 2. Nyckeltal 2014 – 2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BNP till marknad-spris (volymförändring, %)	0,3	3,1	0,0	1,8	-6,9	6,9	-18*	8*	6	2
Befolkningsförändring (antal personer)	268	67	231	275	300	95	245	215	200–250	180–240
Relativt arbetslöshetstal ^D (%)	4,0	3,8	3,7	3,6	3,5	3,5	9,5	6,8	5,0	4,5
Ungdomsarbetslöshetstal (under 25 år)	6,8	7,2	5,8	5,4	5,4	5,8	10,4	7,8		
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	1,1	0,1	0,6	1,7	1,3	0,7	-0,4	1,7	4,0	2,4
Kort ränta (Euribor 3 mån, %)	0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	0,3	0,7
Växelkurs EUR/SEK	9,10	9,35	9,47	9,64	10,26	10,56	10,49	10,14	10,42	10,36

^{*)} Preliminära uppgifter för BNP-tillväxten ^{p)} Prognoser

^D – Procentandelen arbetslösa av arbetskraften i samma ålder, dvs. av sysselsatta och arbetslösa. Det relativa arbetslöshetstalet för hela befolkningen räknas som procentandelen 15–74-åriga arbetslösa av arbetskraften i samma ålder.

Källa: ÅSUB Rapport 2022:3, 2021:2, 2020:1, 2019:3, 2018:2, 2017:3, Statistik årsbok för Åland 2021 & ÅSUB statistikdatabaser

*Preliminära beräkningar.

**Prognoser från Finansministeriet i Finland, Konjunkturinstitutet och ÅSUB.

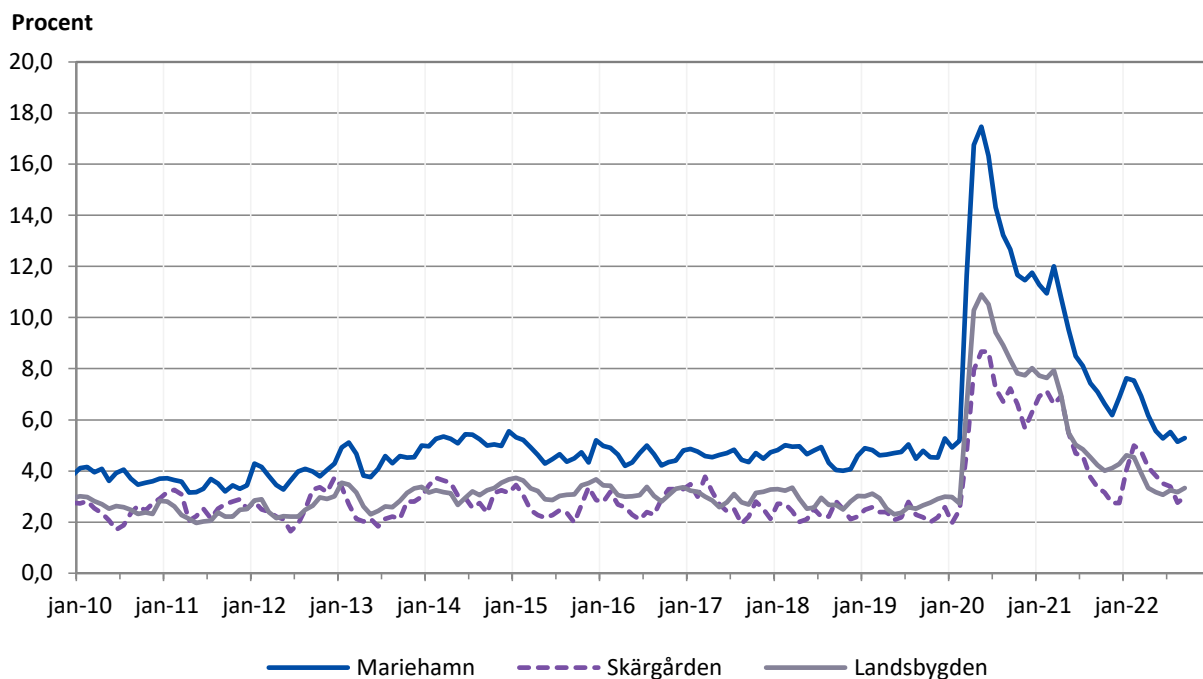
Figur 1. BNP-tillväxt för Åland, Finland och Sverige 2012–2023.

Källa: ÅSUB Rapport 2022:3, ÅSUB, SC, SCB och ÅSUBs egna beräkningar

Avplanande BNP-tillväxt, pandemieffekt och ökande inflation

Den åländska BNP-tillväxten uppvisar större variationer från år till år än för större ekonomier, som Sverige och Finland. Enskilda branscher (speciellt sjötransport) och företagsutveckling får större genomslag i den åländska ekonomin, än i större och mer diversifierade ekonomier. Figur 1 visar den åländska BNP-tillväxten i förhållande till Finland och Sverige.

Enligt ÅSUBs scenario (april 2022) beräknades BNP-tillväxten år 2022 ligga på sex procent för att sedan sakta in till drygt två procent år 2023. Detta innebär att 2023 års förädlingsvärde skulle vara knappt fyra procent lägre än 2019. En hög inflationstakt beräknades bromsa en annars

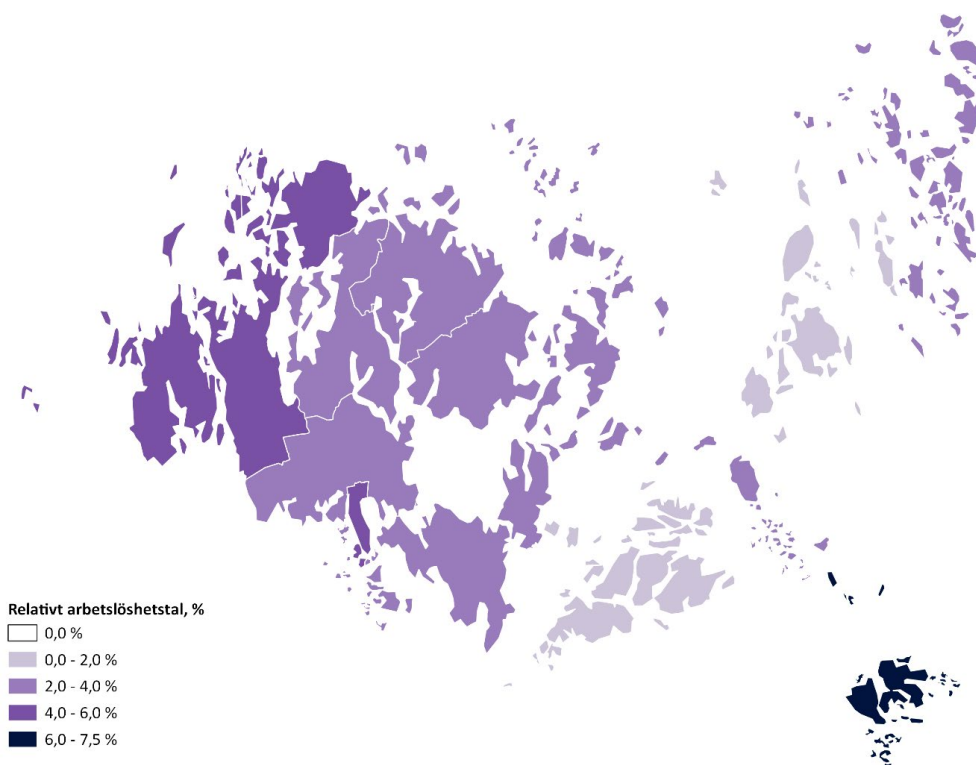
Figur 2: Regionala arbetslöshetstal år 2010–2022
Källa: Ålands officiella statistik, Arbetsmarknad 2022:9

stark volymtillväxt under år 2022. Den åländska ekonomin har inte återhämtat sig från pandemin lika snabbt som exempelvis Sverige och Finland, vilket gör att basen för volymtillväxten i år fortfarande ligger på en låg nivå. (ÅSUB Rapport 2022:3.)

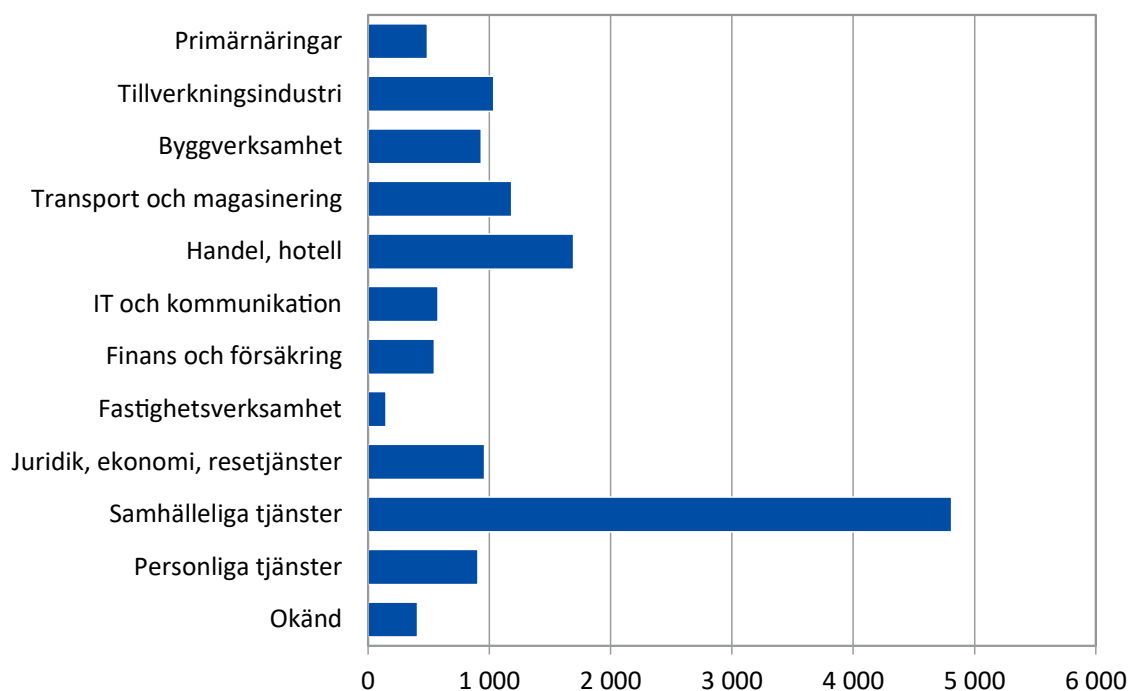
Figur 2 visar regionala arbetslöshetstal år 2010–2022. Arbetslösheten har ökat betydligt under pandemiperioden. I september 2022 var det relativa arbetslöshetstalet i Åland i genomsnitt 4,1 procent, jämfört med 5,3 procent i september 2021. En regional jämförelse visar att arbetslöshetstalet i Mariehamn i september 2022 var 5,3 pro-

cent (7,1 procent i september 2021). På landsbygdén var arbetslöshetstalet i september 2022 ca 3,3 procent (4,2 procent i september 2021), medan det i skärgården sjönk till 3,0 procent (3,4 procent i september 2021). (Arbetsmarknad 2022:9.)

Figur 3 illustrerar det relativa arbetslöshetstalet i september 2022 efter kommun. Bland de åländska kommunerna var arbetslöshetstalet i september högst (mörklila färg) i Kökar kommun (med 7,5 procent) och lägst (ljuslila färg) i Kumlinge kommun (med 1,4 procent). (Arbetsmarknad, 2022:9.)

Figur 3 Det relativa arbetslöshetstalet i september 2022 efter kommun (procent)
 Källa: Ålands officiella statistik, Arbetsmarknad 2022:9

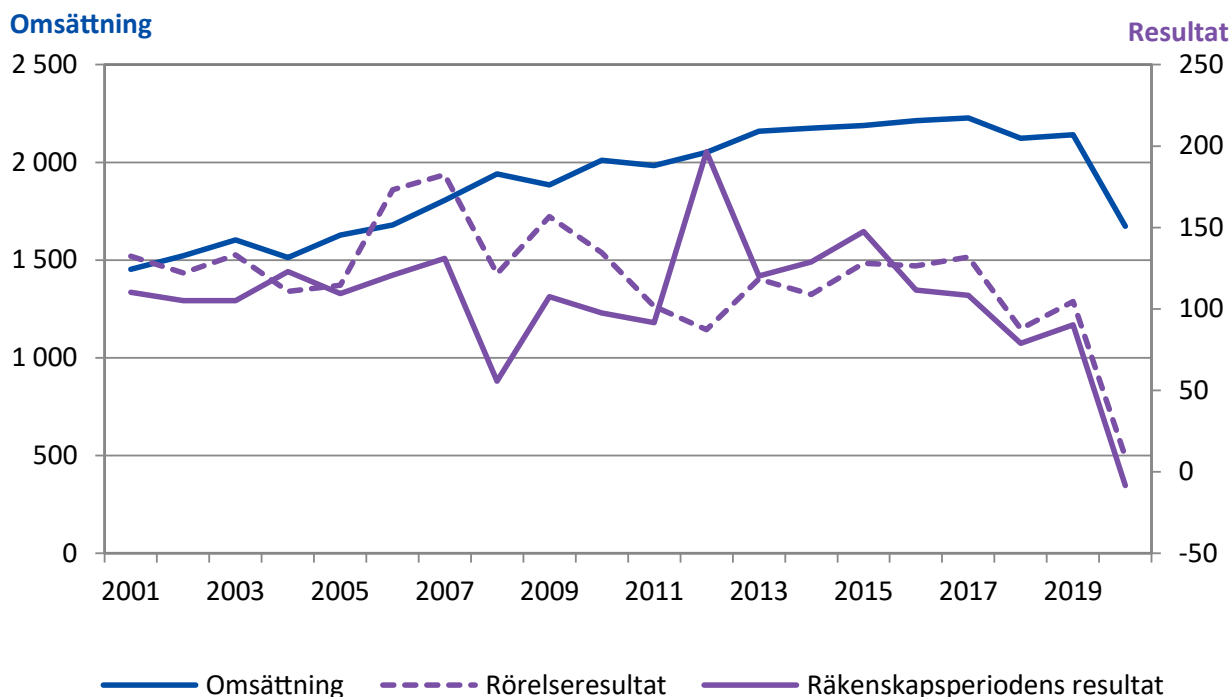

Figur 4 Sysselsättningen enligt näringsgren den 31.12.2020
 Källa: Ålands officiella statistik, Arbetsmarknad 2022:10

Den totala omsättningen för de åländska företagen minskade kraftigt under år 2020, från ca 2 140 miljoner euro till ca 1 672 miljoner euro (-21,8 procent) (figur 5). Den stora minskningen beror framför allt på Covid-19-pandemin och de efterföljande restriktionerna, vilka omöjliggjorde en normal verksamhet för en stor del av företagen. Omsättningen minskade i de flesta branscher år 2020 (undantaget företagstjänster), men värst utsatt var sjötransportbranschen där omsättning mer än halverades (Ålands officiella statistik, Företag 2022:1).

De åländska företagens rörelseresultatet sjönk med 91 procent, från nästan 105 miljoner euro till lite mer än nio miljoner euro. Resultatet

minskade i sin tur med hela 109 procent mellan år 2019 och 2020, från en vinst på 90 miljoner euro till en förlust på ca åtta miljoner euro. Det sammanlagda räkenskapsperiodens resultat har inte tidigare varit negativt under perioden 2001–2019. (Ålands officiella statistik, Företag 2022:1.) Detta innebär sammantaget att, omsättningen sjönk markant år 2020, samtidigt som resultatförsämringen var ännu större. Det bör betonas att på grund av det åländska näringslivets ringa storlek kan olika bokföringstekniska åtgärder få stor genomslagskraft i statistiken (exempelvis avskrivningar eller reserveringar) (Ålands officiella statistik, Företag 2022:1).

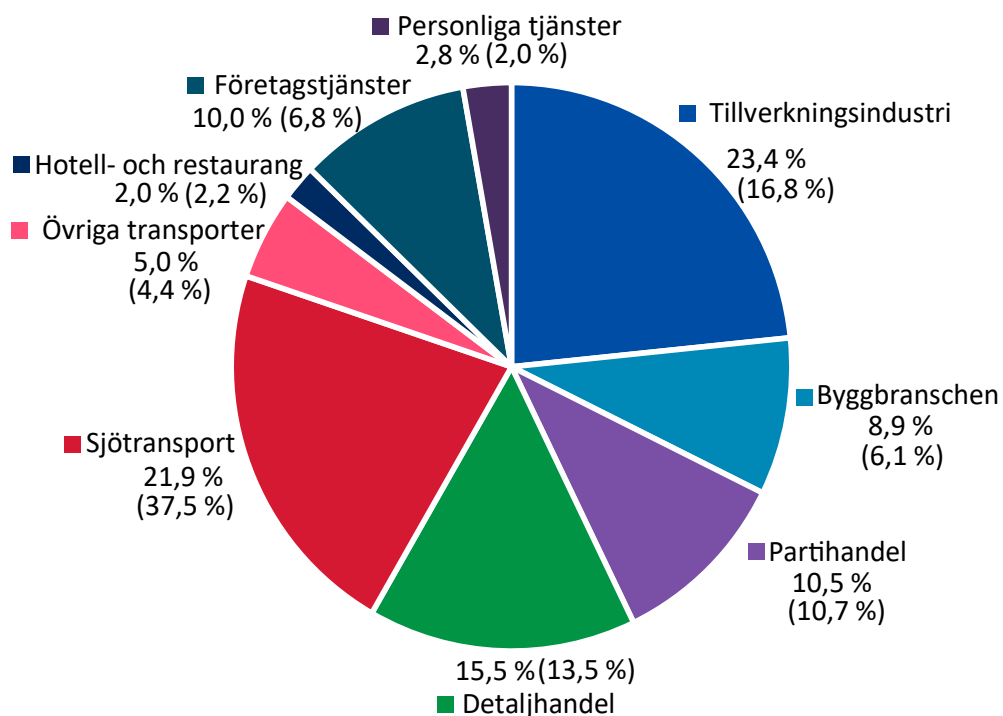

Figur 5 Företagens omsättning och resultat år 2001–2020, miljoner euro

Källa: Ålands officiella statistik, Företag 2022:1.

Sett till omsättningen har sjötransportbranschen tidigare varit Ålands absolut viktigaste näringsgren, trots att branschens andel av den totala omsättningen har uppvisat en sjunkandetrend. Under år 2019 hade sjötransporter den högsta andelen av omsättningen med 35,1 % men under år 2020 mer än halverades omsättningen och motsvarande siffra sjönk till 21,9 %. I stället var det tillverkningsindustrin som under

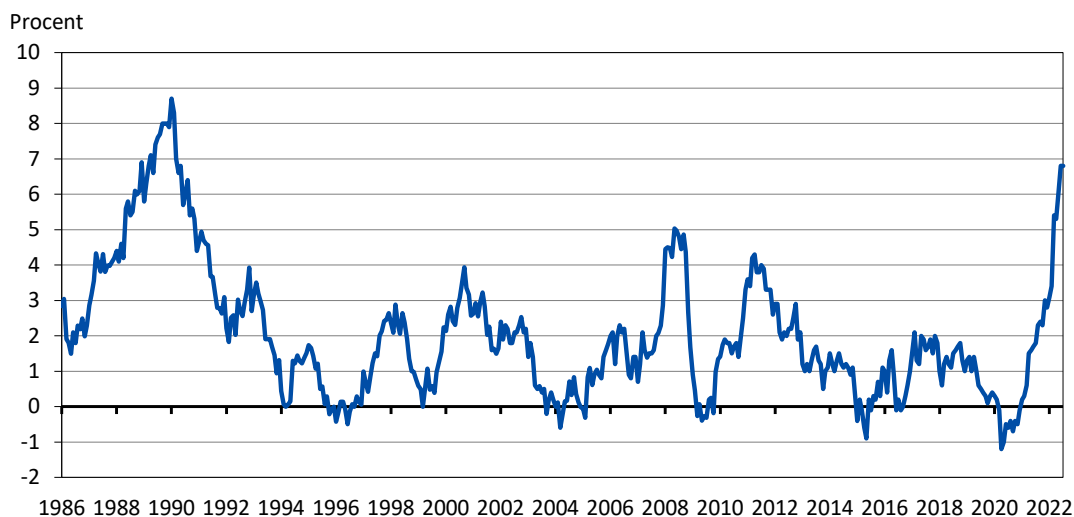
2020 hade den högsta omsättningen med ca 391 miljoner euro (ca 23,4 procent). Även detaljhandeln är en relativt stor bransch (ca 15,5 procent) och tillsammans med partihandeln (10,5 procent) står handelsbranscherna för sammanlagt 26 procent av den totala omsättningen. Branschernas andel av omsättningen illustreras nedan i figur 6 (Ålands officiella statistik, Företag 2022:1).

Figur 6 Branschernas andel av omsättningen år 2020 (2015 inom parentes)

Källa: Ålands officiella statistik, Företag 2022:1 & Företag 2017:1

Även inflationstakten har ökat markant under 2021–2022 på Åland. Detta har signifikant betydelse bl.a. för näringslivet och finansiering av investeringar. Figur 7 illustrerar inflationen månadsvis på Åland 1986–2022.

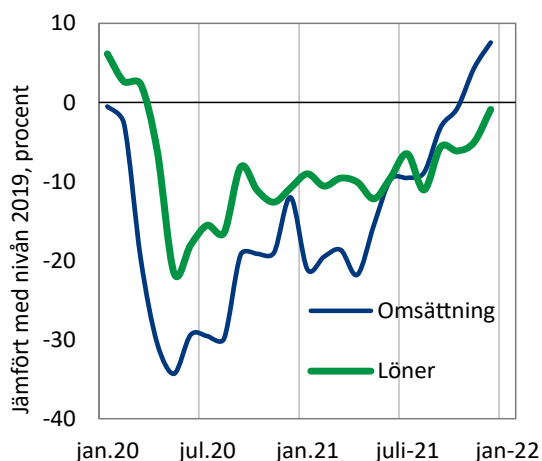
Figur 7 Inflationen månadsvis på Åland 1986–2022

Källa: Statistisk årsbok Åland 2022, ÅSUB Konsumentprisindex

Det privata näringslivet – utvecklingen i branscherna

Figur 8 illustrerar omsättningen och lönesumman inom det privata näringslivet (löpande penningvärde) 2020 – 2021, i relation till 2019. För näringslivet som helhet innebar år 2021 delvis en återhämtning och den årliga tillväxten i både vad avser omsättning och lönesumma var positiv som växte med 14 procent respektive lönesumman med drygt en procent. Det bör framhållas att omsättnings- och lönesummans årstillväxt år 2021 var mycket svag: omsättningen minskade med närmare 21 procent och lönesumman med nio procent under 2020. (ÅSUB Rapport 2022:3)

Näringslivets omsättning växte med 14 procent år 2021 i jämförelse med året innan. Lönesummans årstillväxt var en procent. Trots att både omsättningen och lönesumman växte låg de fortfarande tio respektive åtta procent under nivån 2019. Enligt ÅSUBs uträkningar kommer både omsättningens och lönesummans tillväxt i år vara starkare än ifjol (ÅSUB Rapport 2022:3). Det bör också noteras att effekterna av Rysslands krig mot Ukraina som startade under våren 2022 inte avspeglas i figur 8.

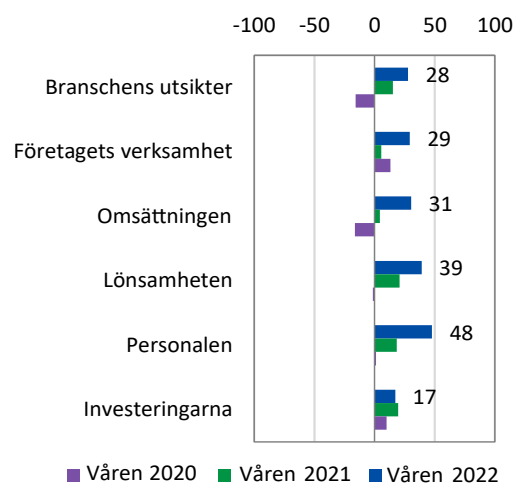
Figur 8 Omsättningen och lönesumman inom det privata näringslivet (löpande penningvärde) i relation till 2019, januari 2020 – december 2021.
Källa: ÅSUB Rapport 2022:3

I figur 9 presenteras den förväntade utvecklingen under 2020–2022 inom det privata näringslivet. Index -100...+100 reflekterar privata näringslivet förväntningar om framtiden. Konjunkturbarometern, som bygger på företagets

egna bedömningar, gav i början av 2022 exceptionellt starka utslag för många av delfrågorna och förväntningarna var mer positiva än i konjunkturbarometern året innan. Det branschvisa totalindexet för framtidsbedömningarna var positivt för samtliga branscher, och större företag verkar ha mer positiva förväntningar än mindre företag. Notera dock att den senaste utvecklingen under april – oktober 2022 inte täcks in i konjunkturbarometern.

Genomsnittet (+32) på index om det privata näringslivets förväntningar om framtiden i figur 9 var det högsta värde som observerats i ÅSUBs konjunkturbarometer, och både förväntningarna på omsättningen och personalstyrkans utveckling var också de mest positiva som noterats i konjunkturbarometern. Branschens utsikter, det egna företagets verksamhet samt lönsamheten var också på en hög nivå. Av svaren att döma förväntas en tydlig återhämtning inom det åländska näringslivet under de kommande 12 månaderna (ÅSUB Rapport 2022:3).

Den åländska ekonomin återhämtar sig fortfarande från pandemin, vilket gör att jämförelseperioden (nuläget) för ett flertal företag fortfarande kan betraktas som svag. Samtidigt befinner vi oss i ett läge där inflationstakten är hög och ser ut att fortsätta vara det, vilket ökar företagets kostnader. Justeringar i prisnivåer för att neutralisera effekten av högre kostnader ökar även omsättningen. (ÅSUB Rapport 2022:3)

Figur 9 Förväntningarna om utvecklingen under 2020–2022 inom det privata näringslivet
Källa: ÅSUB Rapport 2022:3

För primärnäringsarna kan konstateras att branschen stärkts trots att osäkerhetsfaktorer gällande transporter och tillgången på säsongsarbetare tidvis oroat. Kostnadsläget för insatsvaror började stiga snabbt under hösten 2021. Kostnadstrycket för lantbruket har ytterligare stigit i och med kriget och sanktionerna, bland annat på grund av försämrade gödseltillgång och stigande energi- och bränslepriser.

Antal företag

Trenden vad gäller antalet åländska företag har i regel varit växande under de senaste åren. Den 31 december 2021 fanns det 2 788 företag på Åland, majoriteten verksamma inom tjänstebranscherna (knappt 67 procent). En stor del av företagen är fåmansföretag, ungefär 84 procent av företagen sysselsätter fyra personer eller färre. Flest företag finns i Mariehamn, 1 050 stycken, vilket motsvarar nästan 38 procent av företagen på Åland.

I Mariehamn är knappt en procent av företagen verksamma inom primärnäringsarna, medan denna siffra i skärgården är tolv procent (drygt åtta procent på landsbygden). Samtidigt står tjänstebranscherna för ca 81 procent av företagen i Mariehamn, men bara knappt 58 procent på landsbygden och lite mer än 60 procent i skärgården.

Antalet företag ökade med 175 under år 2021. Uppgifter för den sysselsatta arbetskraften år 2021 finns ännu inte tillgängliga. Under år 2020 minskade däremot sysselsättningen med hela 852 personer. Den stora minskningen av antalet sysselsatta personer år 2020 beror huvudsakligen på Covid-19-pandemin och de tillhörande restriktionerna, minskningen speglas av en nästan lika stor ökning av antalet arbetslösa personer.

Antalet nystartade företag har ökat under 2014–2021 (se tabell 3). Intressant är att både antalet nystartade och nedlagda företag har ökat under perioden.

Tabell 3: Antal nya och nedlagda företag efter näringsgren 2010–2021

Näringsgren	Nya företag					Nedlagda företag				
	2010	2015	2019	2020	2021	2010	2015	2019	2020	2021
Totalt	222	234	254	261	259	114	167	124	139	151
Primärnäringsar	7	9	11	9	22	5	4	4	6	6
Industri	7	18	28	21	17	4	8	8	11	14
Byggverksamhet	24	43	37	32	38	21	36	23	20	22
Handel	42	30	30	23	21	31	43	25	22	19
Transport och magasinering	7	9	8	13	15	3	10	8	9	5
Hotell, Restaurang	23	23	20	25	12	8	16	12	9	8
Information och kommunikation	13	12	10	15	21	6	4	6	6	8
Finansiell verksamhet	2	1	6	3	3	2	2	4	3	5
Företagstjänster	64	53	63	71	63	22	26	21	23	33
Personliga tjänster	33	36	41	49	47	12	18	13	30	31

Not: Siffrorna är reviderade Källa: Statistikcentralen, Företagsregister, ÅSUB

Källa: Statistisk årsbok Åland 2022

4.2 Konjunkturläget på Åland 2022

Under april 2022 presenterade ÅSUB de viktigaste trenderna relaterade till ekonomisk och sociala utveckling på Åland. Analysen byggde på förfrågningar till näringslivet, uppgifter från mervärdeskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar samt bokslutsdata.

Följande sammanfattning innehåller nyckelpunkter i ÅSUB Konjunkturlägesrapport (publicerad april 2022).

■ Direkta ekonomiska effekter av Rysslands krig mot Ukraina och de tillhörande sanktionerna kommer sannolikt att vara små för Åland. Men de indirekta effekterna förväntas bli större; i första hand en förhöjd inflationstakt, vilket innebär högre kostnader för företag och försämrad köpkraft för hushållen. Ett högt oljepris påverkar direkt bunkerpriset, vilket påverkar marginalerna inom sjöfarten.

■ Enligt ÅSUBs preliminära beräkningar blev volymtillväxten i BNP åtta procent år 2021. Enligt ÅSUBs scenario väntas en tillväxt på sex procent under år 2022. En hög inflationstakt bromsar en annars stark volymtillväxt under år 2022. Den åländska ekonomin håller fortfarande på att återhämta sig från pandemin, varför volymtillväxten procentuellt sett är högre på Åland än i Finland och Sverige, trots den höga inflationstakten.

■ Inflationen drivs i första hand av stigande energipriser och störningar i värdekedjor.

■ Utsikterna på den åländska arbetsmarknaden är fortfarande goda och efterfrågan på arbetskraft hög. ÅSUBs bedömning är att arbetslösheten kommer att fortsätta att sjunka framöver. Takten kommer dock avta då arbetslösheten närmar sig normalnivån och det därmed finns mindre att ta igen samtidigt som matchningsproblemen ökar.

4.3 Slutsatser av omvärldsanalysen

Dubbla externa chocker drabbade Åland under 2020–2022. Pandemin och den ryska invasionen av Ukraina orsakade betydande globala och lokala effekter, vilket också påverkade Åland. Under pandemin 2020 drabbades Åland av en mycket hög arbetslöshet. Den ekonomiska återhämtningen som var på gång efter pandemin bromsades emellertid av den ryska invasionen i Ukraina 2022 och dess konsekvenser för energipriserna, och av den stigande inflationen. I statistiken finner vi att både antalet nystartade företag och nedlagda företag har ökat under de senaste åren på Åland. Vissa sektorer påverkades mer än andra av pandemin och den mycket viktiga sjötransportsektorn är framför allt relevant att nämna.

Trots de externa chockerna, har antalet företag på Åland ökat under programperioden och befolkningen har haft en positiv utveckling. Antalet invånare har fortsättningsvis haft en god ökningstakt på Åland under perioden 2014–2022. Vi kan även konstatera att den gröna omställningen har nått Åland, och omställningen har ökat i fart under programperioden. Näringslivets energieffektivitet och ökad användning av förnybar energi spelar en ännu större roll på dagens Åland.

Målsättningen är att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, förnya och diversifiera det åländska näringslivet och bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle.

5. Finansiellt genomförande och indikatoruppföljning

5.1 Finansiellt genomförande och förändringar i strukturfondsprogrammet

Europeiska kommissionen godkände den 17 december 2014 Programmet "Entreprenörskap och kompetens" på Åland med finansiering från två fonder, Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) och Europeiska socialfonden (ESF). Programmets strategi är koncentrerad till två insatsområden "Entreprenörskap och innovation" (Eruf) och "Delaktighet och kompetens" (ESF). Målsättningen är att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, förnya och diversifiera det åländska näringslivet och bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle. Ett sammandrag av strukturfondsprogrammet med tillhörande prioriterade insatsområden och tematiska mål presenteras i Tabell 1.

Programmet har varit aktivt sedan 2014, men under den senare delen av programperioden har ett antal förändringar av Programmet skett. Den 23 december 2020 antogs av Europaparlamentet och Rådet den s.k. React-EU förordningen, enligt vilken medlemsstaterna tilldelades ytterligare medel för åren 2021–2022. Bakgrunden var Covid-19-pandemin och medlen infördes för krisreparation, men också för att förbereda för en grön, digital och resilient omställning och återhämtning av ekonomin. På grund av pandemin beslutade att förlänga Programmet och slutrapporteringen ska nu ske när alla projekt är avslutade i slutet av 2023.

Kommissionen godkände Landskapsregeringens förslag till ändring av strukturfondsprogrammet den 15 april 2021 (se tabell 4). Ändringen innebar två delar, ny REACT finansiering och omfördelning av befintliga Eruf medel. Tilläggsanslaget (REACT) till Åland beslutades till 923 868 euro. Under 2021 delades 726 000 euro mellan Eruf och ESF och under 2022 tilldelades ESF 197 868 euro. Finansieringen gick in i det nya tematiska målet *Främjande av krisreparation i samband med Covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resilient återhämtning av ekonomin*.

För att motverka konsekvenserna av pandemin reviderade kommissionen även det befintliga regelverket med förenklingar och möjligheten att stödja små och medelstora företag med rörelsekapital, vilket tidigare inte varit möjligt. Landskapsregeringen beslutade att omfördela medel från finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital inom Programmets finansieringsram. 1500 000 euro omfördelades till rörelsekapital (likviditetstöd) för att stötta SMF företag som drabbats av Covid-19-pandemin. Förslaget bottnade i att försöka stärka samhället och införa åtgärder som gör det mindre sårbart och ge fler möjlighet till arbete, även om det bara är för en kortare period. Bakomliggande orsaker var också att finansieringsinstrumentet inte hade nått uppsatta förväntningar och därför avslutades samtidigt som resterande medel omfördelades. Se tabell 5 för den uppdaterade budgeten för Ålands strukturfondsprogram.

Tabell 4. Tilläggsanslaget (REACT)

Tematiskt mål TM	Finansieringsram 2014–2020*	År 2021	År 2022	ESF andel	Ny Finansieringsram 2014–2022*
TM Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resiliert återhämtning av ekonomin		+ 363 182 €			+363 182 €
Total Eruf	4 665 076 €	+ 363 182 €	0	100 %	5 008 257 €
TM Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resiliert återhämtning av ekonomin		+ 363 182 €	+ 197 868 €	100%	+561 050 €
Totalt ESF	5 004 284 €	+ 363 182 €	+ 197 868	100%	5 565 334 €

*exkl. tekniskt stöd 399 640 €

Tabell 5. Uppdaterad budget för Ålands strukturfondsprogram

	Medfinansieringsgrad (%)	Reviderad totalbudget
Eruf	53,63 %	5 008 257 €
ESF	55,04 %	5 565 334 €
ESF tekniskt stöd	50 %	399 640 €
Totalt finansierad budget	54,21 %	10 973 231 €
Totala stödberättigande utgifter (offentlig) som deklarerats av stödmottagare till den förvaltande myndigheten (sept 2022).		9 519 886 € (86,8 % av totalen)

I tabellerna 6 och 7 beskrivs de projekt som har beviljats stöd under strukturfondsprogrammet 2014-2020 (per 2022). Totalt har 47 projekt genomförts inom Eruf (inklusive 29 utbetalda likviditetsstöd) och 24 projekt inom ESF (inklusive ett projekt om tekniskt stöd, TA). Det tekniska stödet och likviditetsstödet är inte inkluderat i tabellerna. Tabellerna beskriver projektens syfte

och innehåll, hur mycket finansiering de har beviljats och fått utbetalt i stöd samt under vilket period projekten var aktiva. Som presenteras i tabellerna nedan är några av projekten som är finansierade av React under Eruf fortfarande pågående. Projekt finansierade av React är markerade med grått. Flera projekt under ESF är också fortfarande pågående.

Tabell 6: Eruf-projekt som har beviljats stöd (läget 12.09.2022)

Projekt (och stödmot-tagare)	Beviljat stöd	Innehåll och syfte	Projektid
Åland Sailing Robots (Högskolan på Åland)	349 516 euro varav Eruf 174 758 euro (utbetalt 347 571,06 euro varav Eruf 173 785,53 euro)	Mobil plattform som är autonom och använder vind- och solenergi, som stöd till utvecklandet av seglande robotar	1.1.2016 - 31.12.2018 (Förlängt till 31.3.2019)
Business Lab (Högskolan på Åland)	345 350 euro varav Eruf 172 675 euro (utbetalt 325 034,11 euro varav Eruf 162 517,06 euro)	Främjar nyföretagande och förkortar tiden från idé till kommersialisering för framförallt unga nya företagare	1.2.2015-31.12.2021
Finansieringsinstrument: Offentligt riskkapital (Ålands Utveckling Ab)	Reviderad kapitalbas 1 449 099,13 euro genom landskapsregeringens beslut 17.6.2021	Ägarkapital eller lån till små och medelstora tillväxtföretag med hemort på Åland. Åtgärden ska stödja strategin för smart specialisering samt företagets förmåga till förnyelse av produkter och marknader stärks och fler produkter och tjänster kommersialiseras.	Investeringsperiod 8.12.2015 - 20.6.2019 Förvaltningsperiod 21.6.2019 - 31.12.2027
Utveckla framtidens företag – från idé till export (Ålands Näringsliv AB)	883 478,91 euro varav Eruf 441 739,46 euro (Utbetalt: 882 881,23 euro varav Eruf 441 440,62 euro).	Rådgivningskoncept för entreprenörer med nya idéer samt etablerade företag som vill expandera	1.1.2016-31.12.2020
Energismart Åland (Ålands Teknologi- och energicentrum).	79 683 euro varav Eruf 39 841,50 euro (Utbetalt: 67 775,46 euro varav Eruf 33 887,73 euro.)	Utveckla energirådgivningstjänster och informationskanaler och utveckla Åland som testområde för smarta energisystem	1.10.2016-31.12.2017
Utveckla framtidens företag – REACT (Ålands Näringsliv)	242 631 euro varav Eruf 100% (42 369,68 euro varav Eruf 100 %)	Stödja, inspirera samt utveckla Ålands företag(are) och potentiella blivande företagare i de nya förutsättningarna som uppkommit i och med coronapandemin.	Pågående 28.4.2021-28.2.2023
Business Lab React Åland (Högskolan på Åland)	120 370 euro varav Eruf 100% (0,00 euro varav Eruf 100 %)	Främjar nyföretagande och förkortar tiden från idé till kommersialisering för framförallt unga nya företagare.	Pågående 28.4.2021-31.12.2022

Tabell 7. ESF-projekt som har beviljats stöd (läget 12.09.2022)

Projekt (och stödmot-tagare)	Beviljat stöd	Innehåll och syfte	Projektid
Emmaus Returcafé (Emmaus Åland r.f.)	973 376,60 euro varav ESF 486 688,30 euro (Utbetalt: 913 947,36 euro varav ESF 456 973,68 euro)	Integrera långtidsarbetslösa på arbetsmarknaden	1.1.2016 - 31.12.2018
En samordnad selsättningsenhet (Ung resurs r.f)	294 683,00 euro varav ESF euro 147 341,50 (Utbetalt: 206 456,99 euro varav 103 228,50 euro ESF)	Verka för att arbetsmarknaden blir mer tillgänglig för unga NEETs och för övriga långtidsarbetslösa genom ett flexibelt och intensivt stöd till den enskilde i vardagen.	1.7.2018-28.2.2021
Flex-In, en flexibel väg till inklusion (Medborgarinstitutet/ Mariehamns stad)	634 002,60 euro varav ESF 317 001,30 euro (Utbetalt: 634 002,61 euro varav ESF 317 001,31 euro)	Kurssystembygge med bl.a. studiematerial för undervisning i svenska för inflyttade	1.11.2015 - 30.9.2019 (Förlängt till 31.12.2019)
Returhuset – förstudie (Ålands Miljöservice kf)	9 700 euro varav ESF 4 850 euro (Utbetalt: 9 700 euro varav ESF 4 850 euro)	Byggnad med mottagning, verkstad och butik (förstudie)	3.8.2015 - 31.8.2016
Mise Textilprojekt (Ålands Miljöservice kf)	56 546 euro varav ESF 28 273 euro (Utbetalt: 56 546 euro varav ESF 28 273 euro)	Returfunktion för textil, bygger på Returhuset-förstudie	1.6.2017 - 30.6.2018
Emmaus växtkraft (Emmaus Åland rf)	309 937,60 euro varav ESF 154 968,80 euro (Utbetalt: 309 568,02 euro varav ESF 154 784,01 euro)	Arbetsverkstäder för arbete med målet att öka personers sociala deltagande i samhället och anställningsbarhet.	1.1.2019-31.12.2020
Emmaus växtkraft 2.0 (Emmaus Åland r.f.)	300 000,40 euro varav ESF 150 000,20 euro (Utbetalt: 157 036,89 euro varav ESF 78 518,45 euro)	Emmaus Växtkraft 2.0 bygger på tidigare projekt med samma namn men med utökat fokus på de som drabbades p.g.a. Covis-19 pandemin.	Pågående 1.1.2021-31.12.2022
Vi välkomnar fler (Ålands Näringsliv r.f.)	94 500 euro varav ESF 47 250 euro (Utbetalt: 0 euro)	Skapa förutsättningar för att utrikesfödda stanna på Åland genom att tillvarata kompetensen och bredda möjligheterna till entreprenörskapsstöd för att öka företagandet bland deltagarna.	Pågående 1.8.2022-30.9.2023
Hållbar utveckling (Ålands Centralandelslag, ÅCA)	54 173,20 euro varav ESF 27 086,60 euro (Utbetalt: 43 697,06 euro varav 21 848,53 euro ESF)	Ett kvalitetsledningsprojekt för hållbart tänkande i organisationen	1.7.2015 - 31.7.2017
Välkommen in (Ålands Näringsliv)	362 526 euro varav ESF 181 263 euro (Utbetalt: 354 613,01 euro varav ESF 177 306,51 euro)	Öka kompetens och servicenivå bland verksamhetsidkare och persona	1.7.2015 - 31.3.2017 (Förlängt till 31.8.2017)

HÅY – Helhetsundervisning vid Ålands gymnasium (Ålands yrkesgymnasium)	231 000 euro varav ESF 115 500 euro (Utbetalt: 128 832,55 euro varav ESF 64 416,28 euro).	Ny utbildningsinsats med digitala verktyg, ett entreprenörmässigt tänkande och arbetslivets medverkan	1.1.2017 - 31.7.2020
Kustens mat (Ålands yrkesgymnasium)	447 603 euro varav ESF 223 801,50 euro (Utbetalt: 319 474,68 euro varav ESF 159 737,34 euro).	Erbjuder deltagarna en ny examensgivande kurshelhet inom mathantverk	1.8.2015 - 31.12.2019
VÅG – Vuxenutbildning i Ålands gymnasium (Ålands yrkesgymnasium)	513 884 euro varav ESF 256 942 euro (Utbetalt: 353 303,03 euro varav ESF 176 651,52 euro).	Utveckla hållbara strukturer för det livslånga lärandet	1.11.2015 - 30.9.2018
Skärgårdsakademin (Företagsam skärgård r.f.)	381 910,40 euro varav ESF 190 955,20 euro (Utbetalt: 338 370,10 euro varav 169 185, 05 ESF).	Fortbilda företagare (och ev. kommunalt anställda) inom främst IKT	1.7.2016 - 30.6.2019 (Förlängt 31.12.2019)
Kompetensutveckling Inpex 2017-2020 (Inpex Ab)	4 001,97euro varav ESF 2 000,99 euro (Utbetalt: 4 001,97 euro varav ESF 2 000,99 euro)	Bygga kompetens hos personalen i hållbart tänkande och kvalitetsledningssystem	1.7.2017 - 31.12.2020
Kompetenshöjande och miljöbesparing (Energi- och Miljötekniska Föreningen i Landskapet (EMIL))	301 428,00 euro varav ESF 150 714,00 euro (Utbetalt: 164 136,75 euro varav ESF 82 068,38 euro)	Höja kompetensen på anställda inom de olika medlemsföretagen. Säkerhet och miljösäkerhet är nyckelord.	Pågående 2.9.2018 – 31.12.2022 (förlängt)
Optinova Academy (Optinova Ab)	58 860 euro varav ESF 29 430 euro (Utbetalt: 12 457,07 euro varav ESF 6 228,54 euro)	Fortbildning av personalen under pandemin. Syftet är att ha en mer välutbildad personal som kan möta framtidens utmaningar.	Pågående 20.9.2020 – 31.12.2022
Åland Gear Up (Högskolan på Åland)	225 260 euro varav ESF 112 630 euro (Utbetalt: 0 euro).	Stöttning till turistbranschen som behöver ställa om i spåren av pandemin för att öka sin konkurrenskraft och fortsatt ha lönsamhet.	Pågående 1.8.2021 - 30.6.2023
En flexibel skola i skärgårdsmiljö (Utbildnings- och kulturavdelningen/Ålands landskapsregering)	166 000 euro varav ESF 83 000 euro (Utbetalt: 109 543,30 euro varav ESF 54 771,65 euro)	Skapa system som kan trygga en kvalitativt likvärdig undervisning i elevens närmiljö och som möjliggör för små skolor att erbjuda relevanta och lockade lärartjänster i de olika skolorna.	1.8.2015 - 31.10.2017 (Förlängt 31.12.2017)
Vägledning (Utbildnings- och kulturavdelningen/Ålands landskapsregering)	170 900 euro varav ESF 85 450 euro (Utbetalt: 149 369,90 euro varav ESF 74 684,95 euro)	Skapar ett system som tryggar likvärdig vägledning	1.1.2017 - 31.12.2018 (Förlängt 31.7.2019)
Sommarpraktikant 2021 (Ålands Näringsliv r.f.)	266 636 varav ESF 100% (Utbetalt: 265 423,62 euro varav ESF 100 %).	Projektet ska se till att 220 ungdomar födda mellan 2002 och 2005 har sysselsättning under sommaren på minst fyra veckor.	Projektperiod: 7.4.2021 – 31.12.2021

Nya utbildningar inom hållbar energi och teknik (Utbildnings- och kulturavdelningen, Utbildningsbyrån)	97 000 euro varav ESF 100 % (Utbetalt: 0 euro varav ESF euro)	Skapa förutsättningar för att tillhandahålla den tekniska kompetens inom förnyelsebara energi- och teknikformer som behövs för att sköta drift, löpande underhåll- och servicearbeten av till exempel vindkraftsturbiner, solpaneler och elbilar.	Pågående 1.1.2022 – 31.12.2022
Sommarpraktikant 2022 (Ålands Näringsliv r.f.)	197 868 euro varav ESF 100 % (Utbetalt: 0 euro)	Projektet leder till att 160 åländska ungdomar födda år 2004, 2005 eller 2006 har sysselsättning under sommaren om minst fyra veckor	Pågående 19.4.2022– 30.11.2022
Tekniskt stöd (Näringsavdelningen/ Ålands landskapsregering)	199 820 euro varav ESF 199 820 euro (Utbetalt: 111 102,15 euro varav ESF 55 551,08 euro).	Tekniskt stöd har beviljats för att finansiera en del av de administrativa utgifterna för Programmets förvaltning och genomförande samt för information och kommunikation.	1.1.2015 - 31.12.2020

Foto: Mella Lisitano

5.2 Indikatorer och uppföljning

I detta avsnitt går vi igenom de indikatorer som kopplats till Eruf, ESF och React och gör en ansats till att analysera de resultat (värden) som erhållits samtidigt som vi för en mer generell

diskussion om indikatorerna och om de projekt som nu genomförs. I tabell 8 presenteras de särskilda målen och resultatindikatorerna för Eruf och ESF, samt den nya fonden React och den därtill tillhörande måluppfyllelsen för 2023.

Tabell 8. Resultatindikatorer för Eruf och ESF

Fond	Särskilt mål	Resultatindikatorer	Mål 2023	Rapportering
Eruf	Att främja affärsutveckling, tillväxt och innovationer	Förädlingsvärde (€) per arbetstimme för valda branscher vilka närmare definierats i Programmet	50	2017, 2019 och slutrapport
	Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag (SMF)	Förändrad omsättning i SMF (€) inom alla sektorer, förutom fiske, vattenbruk och primärproduktion	1 405 022 000	2017, 2019 och slutrapport
		Förändrad sysselsättning (anställda) i SMF	6 200	2017, 2019 och slutrapport
React inom Eruf	Återhämtning för SMF företag	Antal nya företag som överlevt på marknaden	28	2023
ESF	Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden	Icke förvärvsarbetande som söker arbete efter avslutad åtgärd	30 (18 män/ 12 kvinnor)	Årligen
		Deltagare i utbildning efter avslutad åtgärd	50 (25 män/ 25 kvinnor)	Årligen
		Deltagare i sysselsättning, inklusive egenföretagande, sex månader efter avslutad åtgärd	35 (20 män/ 15 kvinnor)	2019 och slutrapport
		Deltagare i utbildning, som leder till en examen, en lärlingsutbildning eller en praktikplats sex månader efter att de lämnat projektet	50 (25 män/ 25 kvinnor)	2019 och slutrapport
	Minskad risk för marginalisering	Missgynnade deltagare som söker arbete, studerar, får kvalifikation, deltar i sysselsättning, inklusive egenföretagande, efter avslutad åtgärd	45 (16 män/ 29 kvinnor)	Årligen
		Deltagare i sysselsättning, inklusive egenföretagande, sex månader efter avslutad åtgärd	45 (16 män/ 29 kvinnor)	2019 och slutrapport
	Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften	Deltagare som erhållit en kvalifikation efter avslutad åtgärd	500 (200 män/ 300 kvinnor)	Årligen
		Deltagare med förbättrad arbetsmarknadssituation sex månader efter avslutad åtgärd	100 (40 män/ 60 kvinnor)	Årligen
	Flexibla och relevanta utbildningssystem	Antal utbildningsanordnare som tar i bruk en ny metod eller ett nytt system	2	Årligen
		Antal system som används ännu sex månader efter projektavslut	2	Årligen
React inom ESF	Återhämtning och främjande av sysselsättning	Antal deltagare i sysselsättning sex månader efter avslutad åtgärd	20	2023

Den europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf):

Inom den europeiska regionala utvecklingsfonden finns två insatsområden. Insatsområdet *Entreprenörskap och innovation* har funnits sedan starten av Programmet, och det nya insatsområdet *Återhämtning för SMF företag* skapades för medel från React under 2021 på grund av Covid-19 pandemin. Inom Eruf finansieringen hittar vi också de medel som omfördelats från finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital till att användas som likviditetsmedel till företag. Dessa medel kopplades till målet *Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag* (SMF). Se tabell 9.

Resultatindikatorer Eruf (1.1 och 1.2)

Insatsområdet *Entreprenörskap och innovation* har två tematiska mål med tillhörande resultatindikatorer. Vidare finns en ny resultatindikator till det nya insatsområdet *Återhämtning och främjande av sysselsättning*. I de tidigare utvärderingsrapporterna från 2017 och 2019 menar utvärderarna att resultatindikatorerna för Eruf-delen av Programmet är generella och svåra att tolka. Man menar att det åländska programmet storlek gör att indikatorerna kommer påverkas betydligt mer av makroekonomiska trender än för andra större program och att det därför är svårt att påvisa effekt. Detta har varit än mer tydligt under slutet av programperioden då Covid-19-pandemin har haft stor påverkan på Ålands ekonomi och företagens utveckling. Även om resultatindikatorerna är svåra att använda för att dra slutsatser, så ger de ändå en värdefull överblick av helhetsläget i den åländska ekonomin. Resultatindikatorerna för Eruf presenteras nedan i Tabell 9.

Tabell 9. Resultatindikatorer Eruf				
Resultatindikator	Särskilt mål (Tematiskt mål)	Utgångsvärde	Mål (2023)	Resultat 2016* (senast möjliga år)
Förädlingsvärde per arbetstimme för valda branscher (€)	Att främja affärsutveckling, tillväxt och innovationer	41,9 (2009)	50,0	43,0
Förändrad omsättning i SMF (€)	Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag (SMF)	1 255 434 000 (2012)	1 405 022 000	1 400 561 000
Förändrad sysselsättning (anställda) i SMF	Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag (SMF)	6 069 (2012)	6 200	5 567
Resultatindikator för det nya insatsområdet "återhämtning för SMF företag				
Antal nya företag som överlevt på marknaden	Återhämtning för SMF företag		28	Indikatorn ska rapporteras 2023 och det finns ännu inga uppgifter tillgängliga.

**Även om siffrorna rapporterade i utvärderingen från 2019, är de senaste resultaten från 2016.*

Resultatindikatorerna för Eruf ska inte rapporteras förrän december 2023 när Programmet slutrapporteras och vi kommer därför inte i denna rapport analysera resultaten i detalj. Resultaten från den senaste mätningen från 2016 visar dock

att målen redan då var på god väg att uppnås. På grund av programändringen har målsättningen för 2023 för indikatorn förädlingsvärde minskat från 54,2 till 50,0 sedan utvärderingen som publicerades 2017.

Utfalls/aktivitets-indikatorer Eruf

Indikatorerna som presenteras i Tabell 10 är aktivitetsindikatorer (input) som framför allt mäter volymen av deltagande och engagemang i Programmens projekt. Några är också utfallsrelaterade (output) indikatorer (exempelvis antalet nya årsarbetsplatser) som påminner mer om resultatindikatorer och som uppvisar generella men mätbara effekter.

Redan under perioden för den förra utvärderingen (2018-2019), hade flera av målen för 2023 mötts och den generella trenden för projekten var positiv. Som vi ser i tabell 10 nedan ger de uppdaterade resultaten en än mer positiv bild. Nästan alla generella mål för 2023 har mötts med stor marginal. I många fall ser vi att målen har överstigits med flera 100 procent.

Tabell 10. Utfallsindikatorer/Aktivitetsindikatorer för ERUF:1.1 Främja affärsutveckling, tillväxt och innovationer och 1.2. Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag (SMF)

Generella indikatorer	Mål 2023/ Uppnått resultat 2021	Kommentar
1.1 och 1.2 Antal företag som får stöd	17/58 och 50/594	Målet är uppnått med stor marginal för 1.1 och med ännu större marginal för 1.2
1.1 Antal företag som får annat stöd än bidrag (Riskkapital)	11/11	Målet är uppnått.
1.1 och 1.2 Antal företag som får annat stöd än ekonomiskt	10/47 och 50/594	Målet är uppnått med stor marginal för 1.1 och med ännu större marginal för 1.2
1.2 Antal nya företag som får stöd	8/358	Målet är uppnått med stor marginal
1.1 och 1.2 Nya årsarbetsplatser (sysselsättningsökning)	10/80 och 5/64	Målet är uppnått med stor marginal för 1.1 och för 1.2
1.1 Privat investering som matchar offentligt stöd till innovations- eller FoU-projekt	1 788 000 euro / 1 763 133 euro	Målet är praktiskt taget uppnått.
1.1 och 1.2. Antal företag som får stöd för att introducera för marknaden nya produkter	17/29 och 5/62	Målet för 1.1. och 1.2 har nåtts med marginal. Dock finns här ett mått av "bedömning" av vad som utgör nya produkter vilket kan göra rapporteringen svår att validera.
1.1 och 1.2 Antal företag som får stöd för att introducera för företaget nya produkter	17/52 och 15/124	Målet för 1.1 och 1.2 har nåtts med marginal. Även här finns potentiellt svårigheter med bedömning av indikatorn
Programspecifika indikatorer		
1.1 Projekt för samverkan mellan näringsliv och högskola	2/2	Målen för programperioden är uppnådda med 2 projekt, ingen förändring från 2019.
1.1 Blivande nyföretagare i en företagskuvös	10/35	Målet är uppnått med marginal.
1.2 Företag som infört miljöledningssystem	15/0	Resultatet för denna indikator är 0 för ett mål om 15 företag. Anledningen presenteras i text nedan.
1.2 Företag som infört energieffektiviseringsprogram	30/0	Resultatet för denna indikator är 0 för ett mål om 30 företag. Anledningen presenteras i text nedan.

Den stora marginalen vad gäller måluppfyllelse öppnar för en diskussion om huruvida målen var satta för lågt från start. Vad man dock inte får glömma är att förändringarna som skett inom strukturfondsprogrammet på grund av pandemin, finansieringen från React, har gjort att fler företag har kunnat nås. Detta visste man inte när målen sattes i starten av Programmet. Förvaltningsmyndighetens beslut om en justerad investeringsperiod för Programmets finansieringsinstrument för offentligt riskkapital gjorde det också möjligt att nå fler företag genom likviditetsmedlen. Detta innebär också att målvärdet för 2023 för den prioritering som tillhör finansieringsinstrumentet, 1.1 *Privat investering som matchar offentligt stöd till innovations- eller FoU-projekt*, har reviderats och minskats sedan den tidigare utvärderingsrapporten.

I utvärderingen från 2019 rapporterades att de programspecifika aktivitetsindikatorerna gällande miljöledningssystem och energieffektivisering inom SMF inte har utvecklades som planerat. Resultaten från 2021 visar att dessa mål fortfarande är långt från att nås. Förklaringen

till detta handlar enligt årsrapporten från 2020 om att projekten var del i en större helhet vars tidtabell inte höll, något som bedömdes vara utanför projektägarnas möjligheter att påverka och som gjorde att projekten inte kunde fullföljas. Inom ramen för den återstående programfinansieringen har ett arbete påbörjats med syfte att utveckla energirådgivningstjänster inom ramen för energikontor på Åland och förberedelser för att lyfta fram Åland som ett möjligt testområde för smarta energisystem i ett stort landsomfattande projekt för en smart energiplattform. Efter programmets slut har det arbetet fortsatt inom ramen för projektet Smart Energy Åland.

De medel som omfördelades inom Eruf för att användas som likviditetsmedel är kopplade till två indikatorer. I tabell 11 presenteras de indikatorer som är valda utifrån en indikatorpalett som Kommissionen presenterade i samband med de lättnader i regelverket som tilläts för att avhjälpa de allvarliga konsekvenser som Covid-19-pandemin medförde.

Tabell 11. Att främja konkurrenskraft hos små och medelstora företag (SMF)) (Likviditetsstöd)

Indikatorer	Mål 2023/ Uppnått resultat 2021	Kommentar
1.2 Bidragsstöd till små och medelstora företag för rörelsekapital (bidrag)	1 500 000/1 537 060	Målet är uppnått.
1.2 Antal små och medelstora företag med bidrag för rörelsekapital	27/29	Målet är uppnått.

Totalt har 26 olika företag beviljats likviditetsstöd vid 29 tillfällen. Under 2020 fick 16 företag stöd som uppgick till totalt 1 154 000 euro och under 2021 fick 13 företag stöd som uppgick till 383 060 euro. Det innebär att målen uppsatta för likviditetsstödet har uppnåtts.

De medel som tillfördes till Eruf under 2021 från EU:s React fond placerades under det nya målet *Återhämtning för SMF företag* och fokuserar på åtgärder mot krisens effekter när det gäller arbetsmarknaden och verksamhetsmiljön för små och medelstora företag genom att erbjuda finansiering som främjar och snabbar upp en struktumvandling. Som man ser i tabell 12 nedan

är två av de fem uppsatta målen redan uppnådda och två har kommit en bra bit på vägen. Eftersom detta insatsområde enbart varit aktivt sedan 2021 har det fortfarande projekt som är igång och som inte än har rapporterat sina resultat. Till exempel så kommer måluppfyllelsen för indikatorn *Bidragsstöd till små och medelstora företag för rörelsekapital (bidrag)* att öka eftersom anslaget i princip är uppbundet till två projekt som pågår till slutet av 2022 och till början av 2023. Det finns därför goda möjligheter att målen kommer att uppnås eller i alla fall vara nära att uppnås innan programtiden är slut.

Tabell 12. Utfallsindikatorer för det nya insatsområdet "återhämtning för SMF företag" (React)

Indikator	Mål 2023/ Uppnått resultat 2021	Kommentar
(CV20) Bidragsstöd (euro)till små och medelstora företag för rörelsekapital (bidrag)	363 181/42 370	Målet är inte uppnått än, men beräknas uppnås eftersom i princip hela budgeten är uppbundet till två projekt som pågår till slutet av 2022 och till början av 2023.
(CV24) Antal SMF företag som får annat stöd än ekonomiskt	100/132	Målet är uppnått
(CV5)Antal nya företag som får stöd	70/62	Målet är inte uppnått än. Det finns fortfarande möjligheter att målet kommer att uppnås innan 2023
(CV28) Antal företag som får stöd för att introducera för marknaden nya produkter	13/15	Målet är uppnått.
(CV29) Antal företag som får stöd för att introducera för företaget nya produkter	26/13	Målet är inte uppnått än. Det finns fortfarande möjligheter att målet kommer att uppnås innan 2023.

Europeiska socialfonden (ESF)

Inom den europeiska socialfonden finns det två insatsområden. Insatsområdet *Delaktighet och kompetens*, har funnits med sedan starten av Programmet och insatsområdet *Återhämtning och främjande av sysselsättning* React-EU, skapades under 2021 på grund av Covid-19 pandemin.

Resultatindikatorer ESF

Insatsområdet Delaktighet och kompetens har fyra tematiska mål med tillhörande resultatindikatorer. Därutöver finns en ny resultatindikator till det nya insatsområdet Återhämtning och främjande av sysselsättning

De mest omvärldskänsliga indikatorerna för ESF är indikatorer som beaktar om deltagare kommit i sysselsättning efter deltagande i programåtgärd och huruvida man med en programåtgärd lyckats minska risken för

marginalisering. Detta är speciellt viktigt att påpeka i denna utvärdering som analyserar resultat från 2019-2021 då Covid-19-pandemin hade stor påverkan både på sysselsättning, företagande och risk för marginalisering.

Även om man kan konstatera att denna typ av åtgärd kan vara än mer viktig i perioder av kris, så är det också svårare att analysera resultaten i förhållande till de uppsatta målen. Vi återkommer till detta i analysen av intervjuerna i kapitel 6 Bedömning av genomförandet av Programmet. I tabell 13 nedan presenteras resultatindikatorerna med aktuell måluppfyllelse och med kommentarer om möjligheterna att uppnå de i Programmet fastlagda resultatmålen. Resultaten i tabellen rapporteras 2022, men de senaste siffrorna som har redovisats är från 2021. Tabell 13 är markerad med olika färger för att särskilja de olika tematiska målen från varandra.

Tabell 13. Resultatindikatorer ESF som skall rapporteras år 2022

Resultatindikatorer	Särskilt mål (Tematiskt mål)	Inves- terings- priorit- ering	Mål 2023/ Situation 2022* (ku- mulativt)	Kommentar
Icke förvärvsarbetande som söker arbete efter avslutad åtgärd	Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden (Tematiskt mål 8)	2.1	30/0 (0%)	Målet är inte uppnått, och beräknas heller inte att nås eftersom inga projekt är aktiva inom målet.
Deltagare i utbildning efter avslutad åtgärd	Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden (Tematiskt mål 8)	2.1	50/12 (24 %)	Målet är inte uppnått, och beräknas heller inte att nås eftersom inga projekt är aktiva inom målet.
Antal deltagare i sysselsättning, inklusive egenföretagande, sex månader efter avslutad åtgärd	Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden (Tematiskt mål 8)	2.1	35/20 (57,14 %)	Målet är uppnått mer än till hälften, men beräknas inte nås eftersom inga projekt är aktiva inom målet.
Deltagare i utbildning, som leder till en examen, en lärlingsutbildning eller en praktikplats sex månader efter att de lämnat projektet	Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden (Tematiskt mål 8)	2.1	50/9 (18 %)	Målet är inte uppnått, och beräknas heller inte att nås eftersom inga projekt är aktiva inom målet.
Antal deltagare i sysselsättning, inklusive egenföretagande, sex månader efter avslutad åtgärd	Minskad risk för marginalisering (Tematiskt mål 9)	2.2	45/54 (120 %)	Målet är uppnått.
Antal missgynnade deltagare som söker arbete, studerar, erhåller en kvalifikation, deltar i sysselsättning inklusive egenföretagande efter avslutad åtgärd	Minskad risk för marginalisering (Tematiskt mål 9)	2.2	45/23 (51,11%)	Målet är uppnått till hälften.
Antal deltagare med förbättrad arbetsmarknadssituation sex månader efter avslutad åtgärd	Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften (Tematiskt mål 10)	2.3	100/0 (0%)	Målet är inte uppnått. Enligt Landskapsregeringen är målet felplacerat och borde istället vara placerat under 2.1 eller 2.2
Antal deltagare som erhåller en kvalifikation efter avslutad åtgärd	Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften (Tematiskt mål 10)	2.3	500/572 (114,40 %)	Målet är uppnått med god marginal.

Antal utbildningsnordnare som tar i bruk en ny metod eller ett nytt system	Flexibla och relevanta utbildningssystem (Tematiskt mål 10)	2.4	2/2 (100 %)	Målet är uppnått.
System som används ännu 6 månader efter projektets slut	Flexibla och relevanta utbildningssystem (Tematiskt mål 10)	2.4	2/1 (50%)	Målet är uppnått till hälften. Det finns dock goda chanser att målet uppnås innan 2023.

* Resultaten rapporteras 2022, men i realiteten är siffrorna från 2021.

Målsättningarna för det tematiska målet *Minskad arbetslöshet med fokus på ungdomar och ökad rörlighet på arbetsmarknaden* är inte uppnådda. Resultatet har påverkats av pandemin och den rekordhöga arbetslöshet som uppkom som konsekvens, samt den stillastående arbetsmarknaden som rådde under 2020-2021. Under 2021 startades heller inget nytt projekt inom målsättningen utan resurser lades istället på det nya målet *Återhämtning och främjande av sysselsättning (React)*, vilket har påverkat resultatet. Inga projekt är pågående under detta mål och målen för 2023 kommer inte uppnås.

En av de två målsättningarna för det tematiska målet *Minskad risk för marginalisering* är uppnådd med god marginal. Den andra är halvvägs till att uppfyllas. Samma sak gäller för det tematiska målet *Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften*. Den ena målsättningen är uppnådd med marginal medan den andra är långt ifrån att uppnås. Indikatorn som inte är uppnådd är enligt Landskapsregeringen felplicerad och borde vara

placerad i prioritering 2.1 eller 2.2. Även målet *Flexibla och relevanta utbildningssystem* har ett mål som är uppnått och ett som är uppnått till hälften. Inom målsättningen 2.3 *Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften* finns ännu några projekt som inte är slutredovisade.

Som presenteras i tabell 14. nedan är målsättningen inom det nya insatsområdet *Återhämtning och främjande av sysselsättning* uppnådd till hälften (notera också här att siffrorna är baserat på statistik från 2021). Eftersom indikatorn handlar om *Antal deltagare i sysselsättning sex månader efter avslutad åtgärd* och eftersom åtgärden inte än är avslutad, finns det goda chanser att målet är uppnått i slutet av 2023. I analysen av resultatindikatorerna får man beakta att resultatet är beroende av hur projektägarna tolkar och redovisar resultat. Speciellt indikatorer som syftar till att mäta 6 månader efter en åtgärd är avslutad kan vara svår att redovisa.

Tabell 14. Resultatindikator för det nya insatsområde Återhämtning och främjande av sysselsättning

Indikator	Särskilt mål (Tematiskt mål)	Investeringsprioritering	Mål 2023/ Situation 2022 (kumulativt)	Kommentar
Antal deltagare i sysselsättning sex månader efter avslutad åtgärd	Återhämtning och främjande av sysselsättning		20/9	Målet är uppnått till hälften och det finns goda chanser att det uppnås under 2023.

Aktivitetsindikatorer ESF

De enskilda aktivitetsindikatorerna ska rapporteras år 2022. Dessa har inte rapporterats i tidigare utvärderingar. I tabell 16 presenteras aktivitetsindikatorerna för ESF med målvärde för 2023 jämfört med de senaste resultaten från 2021.

Av aktivitetsindikatorerna för ESF har nästan alla mål med målvärde har uppnåtts med god marginal. Tre av indikatorerna är inte uppnådda än. Det gäller indikatorn ISCED 1 och ISCED 2 som är på god väg att uppnås, indikatorn *Antal migranter, deltagare med utländsk bakgrund, minoriteter (inklusive marginaliserade grupper som romer)* som är uppnådd till mer än två tredjedelar, och indikatorn *Antal deltagare som har funktionsnedsättning* som har uppnåtts till mer än hälften.

Målvärdena är endast uppsatta för de indikatorer där Landskapsregeringen och Kommissionen ansåg det relevant att ha målvärden. Det är svårt

att analysera huruvida de indikatorer som inte har uppsatta målvärden har uppnått förväntade resultat. Det vi kan säga är att nästan alla indikatorer utan målvärde har uppnått höga resultat förutom indikatorn *Antal hemlösa eller utestängda från bostadsmarknaden*. Målet för det totala antalet deltagare inom ESF finansieringen i strukturförprogrammet har uppnåtts.

För det nya insatsområdet *Återhämtning och främjande av sysselsättning (React)* har två nya utfallsindikatorer skapats. I tabell 15 ser vi att den första indikatorn har uppnåtts till mer än till hälften och har goda förutsättningar att nå målet under 2023. Den andra indikatorn är i princip uppnådd. Indikatorerna ska inte rapporteras förrän 2023.

Tabell 15. Utfallsindikatorer för nytt insatsområde Återhämtning och främjande av sysselsättning

Indikator	Målvärde 2023	Situation 2021	Kommentar
Förädlingsvärde per arbetstimme för valda branscher (€)	561 050 €	265 424 €	Målsättningen är inte uppnådd än, men det finns chanser att den uppnås under 2023.
Antal deltagare som deltar i projekt för att bekämpa eller motverka effekterna av COVID-19	220	219	Målsättningen är uppnådd.

*Deltagare som har högst grundskoleutbildning

** Deltagare som har högst gymnasieutbildning eller eftergymnasialutbildning

*** Deltagare som har högskoleutbildning

Tabell 16. Aktivitetsindikator ESF som ska rapporteras i slutrapport 2022

Indikator	Målvärde (2023)	Situation 2021	Kommentar
Antal arbetslösa, inklusive långtidsarbetslösa	150	243	Målet är uppnått med stor marginal
Antal långtidsarbetslösa	60	96	Målet är uppnått
Antal icke förvärvsarbetande	25	163	Målet är uppnått med stor marginal
Antal icke förvärvsarbetande som inte deltar i allmän eller yrkesinriktad utbildning	0	84	Målet har uppnått goda resultat
Antal anställda, inklusive egenföretagare	0	1241	Målet har uppnått väldigt goda resultat
Antal deltagare under 25 år	50	319	Målet är uppnått med stor marginal
Antal deltagare över 54 år	200	292	Målet är uppnått med marginal
Antal deltagare över 54 år som är arbetslös, inklusive långtidsarbetslösa, eller icke förvärvsarbetande som inte deltar i allmän eller yrkesinriktad utbildning	0	40	Målet har uppnått goda resultat
ISCED 1 eller ISCED 2*	500	438	Målet är inte uppnått än, men har chanser att uppnås innan 2023.
ISCED 3 eller ISCED 4**	550	838	Målet är uppnått med stor marginal
ISCED 5-8***	80	587	Målet är uppnått med stor marginal
Antal migranter, deltagare med utländsk bakgrund, minoriteter (inklusive marginaliserade grupper som romer)	300	217	Målet är inte uppnått än, men har chanser att uppnås innan 2023.
Antal deltagare som har funktionsnedsättning	150	90	Målet är inte uppnått än, men har chanser att uppnås innan 2023.
Antal deltagare som hör till andra missgynnade grupper	0	96	Målet har uppnått goda resultat
Antal hemlösa eller utestängda från bostadsmarknaden	0	0	
Antal deltagare från landsbygdsområden	1560	1644	Målet är uppnått med stor marginal
Antalet projekt som helt eller delvis genomförs av arbetsmarknadens parter eller icke-statliga organisationer	0	11	Målet har uppnått goda resultat
Antalet projekt som inriktas på kvinnors varaktiga deltagande och avancemang i arbetslivet	1	12	Målet är uppnått
Antalet projekt som riktar sig till offentliga förvaltningar eller offentliga tjänster på nationell, regional eller lokal nivå	0	7	Målet har uppnått goda resultat
Antalet understödda mikroföretag, små och medelstora företag (inbegripet kooperativa företag och företag i den sociala ekonomin)	0	2	Målet har uppnått goda resultat
Totala antalet deltagare	1560	1863	Målet är uppnått med marginal

5.3 Finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital på Åland: bedömning

Under planeringsprocessen för strukturfondsprogrammet på Åland 2014-2020 publicerade Ålands statistik och utredningsbyrå 2012 en rapport om småföretags kapitalförsörjning på Åland (ÅSUB 2012:6). I rapporten konstaterades att kapitalförsörjningen på Åland i stort fungerar bra. Merparten av företagare som vill starta eller utveckla företag kan få tillgång till kapital, i första hand banklån. Det finns enligt rapporten dock grupper av företagare och vissa branscher som kan ha svårare att få finansiering: nya tillväxtföretag, okända/nya personer, tjänsteföretag där säkerhet saknas eller företag inom nya marknadsnicher. Rapporten rekommenderade bl.a. att Ålands Utvecklings Ab (ÅUAB) borde fortsätta vara Ålands offentliga riskkapitalbolag, och att de investeringssatsningar som sker genom ÅUAB och Eruf ska kunna komplettera andra former av offentliga insatser och bidra till en effektivare användning av EU:s regionalfondsmedel. Finansieringsinstrumentet ska enligt rapportens rekommendationer användas till investeringar i många företag och med mindre belopp, mellan 50.000–200.000 euro inklusive följdinvesteringar.

Ålands strukturfondsprogram 2014-2020 "Entreprenörskap och kompetens" innefattar Finansieringsinstrumentet "Offentligt riskkapital" med drygt 3 miljoner euro under Investeringsprioritering *Att främja affärsutveckling, tillväxt och innovationer*. Förvaltningen av finansieringsinstrumentet utlystes genom ett öppet förfarande och Landskapsregeringen valde den enda sökande Ålands Utvecklings Ab till förvaltare.

Offentligt riskkapital kan komma i fråga i de fall den existerande kapitalförsörjningsmarknaden inom programområdet bedöms som liten, antalet aktörer är få och aktiviteten hos aktörerna är begränsad. I programdokumentet *Operativt program på Åland inom målet Investering för selsättning och tillväxt 2014-2020* konstaterades bl.a. att för nystartade företag och etablerade små tjänsteföretag inom flera branscher som upplevelseindustrin, omsorg och vård samt för inflyttade och unga företagare som vill expandera kan kravet på säkerhet vid anskaffningar av externt kapital utgöra ett hinder. Enligt dokumentet finns

det ett visst behov av marknadskompletterande kapitalförsörjning, och att tillgången på genuint riskkapital är begränsad i den åländska kapitalmarknaden.

Utvärderarnas första delrapport 2017

Riskkapitalbolaget som drev finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital tog två finansieringsbeslut t o m april 2017: Företagen Leakomatic och Stallhagen. Finansieringsinstrumentet hade också 2-3 kandidater till för beslut i april 2017. Delrapporten tog upp bl a investeringstakten och konstaterade att Ålands Utvecklings Ab tidigare hade investerat i genomsnitt i två bolag per år, då med nationella pengar.

Utvärderarnas andra delrapport 2019

Den andra delrapporten av utvärderarna under 2019 hade "Offentligt riskkapital" på Åland som fokusområde. Enligt rapporten hade Riskkapitalbolaget investerat riskkapital om totalt 0,395 miljoner euro fram till januari 2019 i sju olika bolag: Stallhagen, Leakomatic, IRO (International Rescue Organisation) på Åland, HelioZenit Ab, Solel Åland Ab, Björkkö AB, och Slottsdestilleriet.

I utvärderingen från 2019 tog utvärderarna bl a upp att det borde finnas potential för en ökad "deal flow", dvs. ett ökat antal företag och företagsidéer som skulle kunna vara aktuella för finansiering med riskkapital ur riskkapitalfonden, även om många företag inte är intresserade av att dela ägandet i företaget. Enligt utvärderarna finns det troligen också många företagare som för närvarande inte har tillräcklig insikt i vad riskkapitalägandet betyder och vilka fördelar i form av kunskap och kompetens som medföljer det offentliga riskkapitalet.

Utvärderingsgruppen konstaterade att etableringen av finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital kompletterar andra former för företagsfinansiering, men att instrumentet inte kommer att hinna investera 100 % av de avsatta medlen före programperioden löper ut. Utvärderarna rekommenderade att öka marknadsföringen av det finansiella instrumentet för att nå ut med information till berörda målgrupper, och att höja ambitionsnivån i pågående och nya förhandlingar med potentiella portföljbolag. Utvärderarna tog också upp att villkoren för det finansiella instru-

mentet spelar en väsentlig roll och att ett vanligt banklån med låg ränta kan visa sig vara ett mer lockande alternativ för många företag. Man bör också fortsätta lära av andra riskkapitalbolag speciellt i Finland och i Sverige.

Årlig genomföranderapport 2022

Den årliga genomföranderapporten av strukturfondsprogrammet som publicerades 2022 konstaterade att förvaltningsmyndigheten under 2019 beslutade om en justerad investeringsperiod för finansieringsinstrumentet. Under året 2021 påbörjades en omorganisering av finansieringsinstrumentet och förvaltningen av de aktiva investeringarna för den återstående förvaltningsperioden fram till 2027. De medel som frigjorts har omfördelats inom Programmets finansieringsram och därefter beviljats och betalats ut som rörelsekapital (likviditetstöd) till SMF företag som drabbats av covid-19-pandemin.

Förvaltningsmyndigheten konstaterade i den årliga genomföranderapporten (2022) att efter programändringen har målen uppfyllts gällande antal företag som erhållit rörelsekapital samt gällande privat investering som matchar offentligt stöd för finansieringsinstrumentet.

Sammanfattande bedömning

Angående Finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital i strukturfondsprogrammet på Åland, bedömer utvärderarna att det fanns ett behov för

offentligt riskkapital i början av programperioden 2014-2020 som skulle kunna komplettera kapitalförsörjningen på Åland för vissa områden och aktörer - och att detta behov kvarstår även idag. Finansieringsinstrumentet har dock visat sig vara relativt komplext att implementera och kommunicera i en Eruf kontext. Vidare har man har sett utmaningar vad gäller bristande förståelse för instrumentet, bl.a. vad avser villkoren för offentligt riskkapital. Banklån och andra instrument verkar därför ofta vara mer lockande och passande för potentiella kandidater än offentligt riskkapital.

Rollen som förvaltare av offentligt riskkapital är också krävande, och lyfter frågan om huruvida det finns behov av kompetenshöjning angående offentlig riskkapitalförsörjning före ev. nya försök. Samtidigt är det viktigt att konstatera att Landskapsregeringens beslut att reagera på en markant ekonomisk kris (Covid-19) med omfördelning av en del av pengarna utsedda för offentligt riskkapital var välargumenterat och vältajmat, och ledde till goda resultat med likviditetsstöd i flera akuta fall.

När det gäller framtiden för offentligt riskkapital på Åland är det klokt att lämna dörren öppen för ett väl genomtänkt och utvecklat koncept, kanske i närmare samarbete med banker och riskkapitalexperter - på och utanför Åland. Det är viktigt att lyfta fram att goda exempel av hantering av offentligt riskkapital behövs, också för att hitta den optimala lösningen för Åland.

Foto: Julian Hochgesang

6. Bedömning av strukturfondsprogrammet 2014-2020 genomförande

Nedan presenteras resultatet av slututvärderingen av det åländska strukturfondsprogrammet. Bedömningen grundar sig på både i kvalitativa och kvantitativa metoder. Resultaten från det finansiella genomförandet och indikatoruppföljningen analyseras tillsammans med information från de intervjuer som genomförts med projektägare och representanter från Landskapsregeringen. Vidare har information inhämtats från implementerings- och årsrapporter från Programmet. Bedömningen analyseras mot bakgrund av den omvärldsanalys som har genomförts med hjälp av statistik och data som inhämtats från bland annat Ålands statistikmyndighet, ÅSUB.

Kapitlet börjar med en generell bedömning av Programmets genomförande. Därpå följer ett avsnitt om hur pandemin, och de förändringar i strukturfondsprogrammet som skedde som resultat av pandemin, har påverkat genomförandet. Efter det presenteras en bedömning av genomförandet av projekten och dess bidrag till att uppnå de övergripande programmålen. Bedömningen avslutas med att diskutera de tematiska målen och investeringsprioriteringarna, samt hur väl projekten svarar mot dessa.

6.1 Generell bedömning av Programmets genomförande

Strukturfondsprogrammet på Åland startade 2014 och är nu inne på sitt åttonde år. Detta på grund av Kommissionens beslut att förlänga Programmet på grund av pandemin. Programmet ska slutrapporteras under 2023. Programmets senaste tre år har i hög grad påverkats av Covid-19-pandemin och de konsekvenser som restriktionerna fick i det åländska samhället. Vi återkommer till detta i det efterkommande avsnittet.

Totalt har 71 projekt genomförts under Programmet. 47 projekt har genomförts inom Eruf (inklusive 29 utbetalda likviditetsstöd) och 24 projekt inom ESF (inklusive ett projekt om tekniskt

stöd, TA). Under hösten 2022 har 9 519 886 euro deklarerats av stödmottagarna. Detta är 86,8 % av den totala budgeten på 10 973 231 euro. Genom den nya möjligheten att stödja företag genom likviditetsstöd, har totalt 26 företag fått beviljat de 29 utbetalningarna för 1 537 060 euro. År 2020 var det 21 företag som fick stöd för 1 154 000 euro och under 2021 var det 13 företag som fick stöd för 323 060 euro. Målet på 1 500 000 euro är därmed uppnått.

Utvärderarnas bedömning är att Programmet generellt genomförts på ett bra sätt och de flesta projekt finansierade både från Eruf och ESF har fungerat väl. Utvärderarna är speciellt positiva till att ESF fonden har nått nya aktörer, vilket troligen är en konsekvens av att företag till högre grad har behövt stöd under pandemin. Landskapsregeringen uppskattar att strukturfondsprogrammet har nått ca 10 % av Ålands befolkning, vilket bör ses som en stor andel av Ålands befolkning speciellt med tanke på totalvolymen av Programmet.

Landskapsregeringen agerade snabbt under pandemin och kunde tidigt börja bevilja både finansiering från React och likviditetsmedel. När omvärlden förändrades under pandemin synliggjordes vikten av flexibilitet och anpassningsförmåga, och resiliensperspektivet började användas mer kontinuerligt inom Landskapsregeringen.

Inom Landskapsregeringen har man börjat fundera på fördelar och nackdelar med långa programperioder och projekt inom strukturfondsprogrammet. Kortare projekt eller projekt uppdelade i etapper kan, enligt Landskapsregeringen, vara fördelaktiga för att snabbt kunna ställa om och möta nya utmaningar som uppkommer. Det gör det också möjligt att vid behov avsluta och utvärdera projekt i ett tidigare skede och dra nytta av lärdomar. Dessa och frågor om hur man kan öka möjligheterna att vara resiliert på Åland med hjälp av

strukturfondsprogrammets aktiviteter, är frågor som kommer tas med in i nästa programperiod.

De projektägare som har intervjuats under utvärderingsprocessen är överlag nöjda med programmet genomförande och genomförandet av projekten, samt med den kontakt de har haft med strukturfondsprogrammets förvaltningsmyndighet. I varje projekt finns dock individuella utmaningar, detta diskuteras mer under sektion 6.2 *Bedömning av projektens genomförande*.

Det finns emellertid också förbättringsmöjligheter som återkommer från flera projektägare. En förbättringsmöjlighet som nämns är att projektägarna i uppstarten av projekten skulle ges mer information om hur projekten ska rapporteras och redovisas för att kunna göra nödvändiga förberedelser för detta. Det nämns även att Programmet indikatorer i många fall är svåra att använda och tolka, samt att de i vissa fall är anpassade till en större EU-skala och därför svårare att applicera på mindre projekt. Det finns dock delade meningar om huruvida en skriftlig manual eller en två timmarskurs om redovisning, rapportering och indikatorer skulle vara det bästa lösningen. Landskapsregeringen är medvetna om utmaningarna med att tolka indikatorerna, men tycker att projektägarna brukar lösa det bra efter att de har fått stöd.

Några respondenter kommenterade att det finns för lite skriftlig information om strukturfondsprogrammet på Landskapsregeringens hemsida och att det hade varit bra med mer information om att man kan söka finansiering. Eftersom det åländska samhället är litet, finns det anledning att tro att kunskap om Programmet fått god spridning, men mer information skulle dock kunna locka till sig fler nya projektägare.

Intervjupersonerna säger att kommunikationen och stödet från Landskapsregeringen har varit mycket bra, och att det både går snabbt och enkelt att få kontakt och återkoppling. Till exempel nämner en projektägare att den goda kontakten och bemötandet kompenserade för de problem de sedan stötte på när de redovisade projektet i datasystemet. Problem med datasystemet har varit återkommande, och gjorde att några projektägare fick rapportera två gånger, både digitalt och på papper.

Flera projektägare nämner också att det har varit svårt att vara ansvarig för att kommunicera sitt projekt till omvärlden. Detta verkar dock inte

ha påverkat deltagarantalet i de aktuella projekten eftersom det i dessa projekt inte har funnits mer plats för nya deltagare.

Covid-19-pandemin, React och förändringar i strukturfondsprogrammet

Covid-19 pandemin fick stor påverkan både på Programmet och på genomförandet av de individuella projekten. Landskapsregeringen och projektägare är dock eniga om det faktum att Programmet och projekten har varit än viktigare under pandemiperioden, inte minst för att stötta människor och företag och starta återhämtandet av samhället. Pandemin skapade en rekordhög arbetslöshet på Åland, vilket också ökade risken för marginalisering. Flera projekt inom strukturfondsprogrammet syftade just mot de tematiska målen att främja sysselsättning och öka den sociala inkluderingen – något som kom att hamna allt mer i centrum under pandemin. En projektägare menar att Programmet minskade risken för att permittera personal under pandemin, och vi återkommer till detta när vi diskuterar effekter av strukturfondsprogrammet.

Pandemin har även haft påverkan på projekten i Programmet. Detta gäller både möjligheten att använda Eruf-finansiering som likviditetsmedel, den nya finansieringen från React fonden samt till viss del revidering av projektens innehåll.

När det gäller likviditetsfinansieringen tror Landskapsregeringen att denna finansiering har varit viktig för att minska antalet konkurser på Åland. I detta avseende var det positivt att strukturfondsprogrammet på Åland är litet med en liten byråkratisk apparat, vilket gjorde att man kunde agera snabbt och vara flexibel. Landskapsregeringen var därför snabbare än många andra länder med att starta utbetalningar av likviditetsmedel.

Den nya React-finansieringen som tilldelades både Eruf, och ESF hade det nya tematiska målet *Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resilient återhämtning av ekonomin*, och har också spelat en viktig roll. På grund av pandemin, och genom tillförandet av mer finansiering från React, har vissa delar och projekt kunnat skjutas fram vilket har gjort att Programmet har varit aktivt under en lång tid. Detta har också gjort att vissa utbetalningar i programmet förskjutits och att det inom vissa målområden fortfarande finns

pågående projekt. Detta gör också att några mål som i dagens läge ännu inte är uppnådda kan komma att nås under 2023.

Pandemin påverkade Programmet även på så sätt att några projekt ändrade fokus. Till exempel, den rådgivning som tillhandahölls till företag, som tidigare främst handlade om tillväxt, handlar nu istället om att få företagen att överleva och vara anpassningsbara.

6.2 Bedömning av projektens genomförande och dess möjligheter att uppnå de övergripande programmålen

Den övergripande målsättningen för Ålands strukturfondsprogram är "att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten" (Ålands strukturfondsprogram s.13). ter av strukturfondsprogrammet.

EU-kommissionen har under strukturfondsperioden uppdaterat sina rekommendationer om vilka utvärderingsmetoder som bör användas i utvärdering av strukturfondsprogram. I de nya rekommendationerna finner vi både teoribaserad metod, där det primära syftet för analysen är att besvara frågor som varför, hur och under vilka förutsättningar programinsatserna orsakat eller bidragit till resultat i Programmet, och kontrafaktiska effektanalyser som syftar till att söka kunskap om vad som skulle hänt om programinsatserna inte genomförts.

Dessa metoder är fokus för slutvärderingen och i följande kapitel kommer nedanstående frågor besvaras:

- Har insatserna givit eftersträvat resultat?
- På vilket sätt har socio-ekonomiska faktorer bidragit till resultaten?
- Vilka är de kortsiktiga och långsiktiga effekterna av Programmet? Och vilka är effekterna av interventionerna på målgruppen/målgrupperna?
- En kontrafaktisk analys: Vad hade hänt med projekten och effekterna om strukturprogrammet inte hade funnits?

Utvärderingen tar sitt avstamp i Programmet så kallade interventionslogik, d.v.s. hur insatserna (interventionerna) inom ramen för Programmet är tänkta att bidra till utvecklingen i programområ-

det. Metodiken syftar primärt till att förstå mekanismerna bakom förväntade policyresultat och jämföra dessa med faktiska resultat.

Har insatserna givit eftersträvat resultat?

De uppsatta indikatorerna för att mäta resultatet av Ålands strukturfondsprogram visar att dessa i hög grad har uppnåtts. Gällande utfalls/aktivitetsindikatorerna för Eruf, har nästan alla generella mål för 2023 mötts med stor marginal. I flera fall ser vi att målen har överträffats med flera 100 procent. De indikatorer som inte har mötts gäller miljöledningssystem och energieffektivisering inom SMF. Resultaten från 2021 visar också att de är långt ifrån att nås. Anledningen till detta enligt årsrapporten är att projekten inte kunde fullföljas på grund av utmaningar med tidsramar i den större projekthelheten som projekten ingick i. Detta presenteras som omständigheter utanför projektens möjlighet att påverka. Flera av de resultatindikatorer för Eruf som ska redovisas 2023 var redan 2016 på god väg att nå målen. Också de medel som omfördelades inom Eruf för att användas som likviditetsmedel för att mildra konsekvenser av Covid-19 pandemin har uppnått sina målsättningar.

Offentligt riskkapital förverkligades inte på ett planerat och förväntat sätt i Programmet. Detta på grund av svårigheter för riskkapitalbolaget att fullfölja sitt uppdrag på ett adekvat sätt, samt dess förmåga att nå ut till potentiella projektägare. Huruvida det hade fungerat bättre med en annan modell och ett annat val av riskkapitalbolag är en fråga som bör analyseras framgent.

Måloppfyllelsen för resultatindikatorerna för ESF visar mer varierade resultat. I nuläget är endast tre av tio uppsatta mål uppnådda. Man kan konstatera att flera av målsättningarna som kopplar till sysselsättning och marginalisering har påverkats av pandemin och den arbetslöshet som följde därpå. Under det särskilda målet 2.3 *Uppgradering av kunskaper, färdigheter och kompetens av arbetskraften* finns ännu några projekt som inte är slutredovisade. Aktivitetsindikatorerna som rapporteras för första gången i år visar goda resultat. Nio indikatorer med målvärden är uppnådda medan endast tre indikatorer med målvärde inte är uppnådda. Indikatorer utan målvärde har också nått resultat som tolkas som positiva.

De medel som tillfördes till Eruf och ESF från React-fonden har också nått goda resultat. För Eruf är två av fem aktivitets/utfallsindikatorer uppnådda än så länge och för ESF har den första indikatorn uppnåtts till mer än till hälften, medan den andra indikatorn nästan har uppnått målet med 219 deltagare. Den sista indikatorn har inget resultat än då den inte ska rapporteras förrän 2023. Eftersom detta insatsområde startade 2021 har det enbart varit igång under cirka ett år och har därför fortfarande projekt som är igång och som inte har rapporterat sina resultat. Det finns därför goda möjligheter att målen kommer att uppnås eller i alla fall närmas innan programtiden är slut.

På vilket sätt har socio-ekonomiska faktorer bidragit till resultaten?

Liksom resten av världen har Åland påverkats av Covid-19-pandemin. Eftersom Åland är en ö med stora turism- och rederibranscher som drabbades särskilt, var påverkan större på Åland än till exempel fastlandet Finland eller Sverige. Pandemin har därmed haft en stor inverkan på strukturfondsprogrammet och möjligheten att nå de uppsatta målen, då konsekvenser av pandemin såsom rekordhög arbetslöshet och en stillastående arbetsmarknad har lett till stora svårigheter för företag och människor.

Som konstaterat tidigare är dock både Landskapsregeringen och projektägare eniga om att Programmet har varit ännu viktigare under pandemin än tidigare, då detta kunnat bidra till att mildra konsekvenserna av restriktioner förorsakade av pandemin. Vi kan också konstatera att Landskapsregeringen agerade snabbt tillsammans med EU Kommissionen för att kunna omfördela medel inom ramen för strukturfonderna samt kunna börja bevilja finansiering från React fonden. Detta har spelat en viktig roll för näringslivets överlevnad och återhämtning på Åland.

Parallellt med att återhämta sig från pandemin har Rysslands krig mot Ukraina och den tillhörande energikrisen påverkat ekonomin på Åland. Detta kommer dock troligen märkas mer under vintern 2022-2023.

Vilka är de viktigaste effekterna av Programmet? Och vilka är effekterna av interventionerna på målgruppen/målgrupperna?

Enligt Landskapsregeringen har strukturfondsprogrammet nått ca 10 % av Ålands befolkning, vilket är en betydande andel. Programmet är dock litet i relation till program i de flesta andra länder och småskaligheten i det åländska strukturfondsprogrammet gör det utmanande att genomföra tillförlitliga statistiska analyser och att mäta effekter på grund av begränsat antal projekt. Ålands Landskapsregering och projektägarna bedömer dock att Programmet har gjort skillnad, speciellt när det kommer till indikatorerna sysselsättning, antalet konkurser och risk för marginalisering.

Småskaligheten på Åland innebär dock också att Programmet kan ha stor betydelse, vilket är något som har upplevts av både Landskapsregeringen och av projektägarna. Bland kortsiktiga effekter nämns till exempel minskad risk för konkurser tack vare likviditetsstödet som betalades ut till företag under pandemin. Flera av projektägarna är emellertid övertygade att deras projekt framförallt kommer ha långsiktiga effekter. Detta gäller i synnerhet för ESF där effekterna är svåra att mäta eftersom flera av projekten har varit förebyggande och resultaten kanske inte syns förrän om några år. En projektägare säger att projektet har haft ett "solklart värde på individnivå". Varje siffra i de kvantitativa resultaten representerar en person som antingen kommit i arbete eller som är något steg närmare sysselsättning eller större social inkludering tack vare projekten i programmet.

Ett område där de förväntade resultaten inte uppnåddes, är de programspecifika aktivitetsindikatorerna gällande miljöledningssystem och energieffektivisering inom SMF. Förklaringen bottnar i att projekten var del i en större helhet som försenades. Enligt Landskapsregeringen var dock dessa projekt också exempel på långsiktiga effekter, och kan ses som ett av startskotten på arbete med miljöledningssystem och energieffektivisering på Åland.

Andra projektägare nämner att Programmet på sikt kan attrahera nya personer till Åland genom att visa att man satsar på att bygga upp ett stimulerande näringsliv, där man också kan få bra stöd för att starta företag. Det nämns också att projektet har ökat samarbete mellan näringsliv, studenter, branschaktörer och högskolan. Vidare nämns att de branscher som medverkar i Programmet har genomgått kompetensutveckling med flera hundra deltagare.

Foto: Jenny Ueberberg

Några intervjuade projektägare menar att finansieringen har gjort det möjligt för deras organisationer att arbeta mer metodiskt och utvärderande. Och i vissa fall har detta påverkat både organisationens arbetssätt och spridit sig som en bra metod inom det specifika området. Exempel på detta är projekt som arbetat med att få långtidsarbetslösa i arbete genom att stötta dem i vardagen och i deras kontakt med myndigheter. Detta är resurskrävande arbetssätt och metoder, men goda resultat har visats. Att några av dessa resultat lyfts upp även på Landskapsregeringsnivå, något som har diskuterats, är en effekt som skulle kunna ha långsiktiga konsekvenser för hur man bäst stöttar personer långt från arbetsmarknaden.

Även om det är svårt att mäta exakta effekter av Programmet så kan man konkludera att strukturfondsprogrammet har hjälpt till att öka samhällets resiliens på Åland. Landskapsregeringen menar också att man i utvecklandet av nästa program har dragit lärdom av detta och funderar på hur de kan vara än mer flexibla och anpassningsbara för att möta de utmaningar som påverkar Åland.

En kontrafaktisk analys: Vad hade hänt om strukturfondsprogrammet inte hade funnits?

En kontrafaktisk analys är i detta sammanhang baserat på frågan, vad hade hänt om strukturfondsprogrammet inte hade funnits.

Landskapsregeringen tror att det skulle varit fler konkurser på Åland under pandemin om strukturfondsprogrammet inte funnits, samt att fler människor skulle varit i riskzonen för att bli marginaliserade. Detta är som sagt svårt att mäta eftersom andra faktorer också spelar in. Det vi kan säga är att många företag fick ekonomiskt stöd för att överleva under pandemin och att Åland hade relativt litet antal konkurser. Vi ser också att många människor som deltog i Programmet idag har sysselsättning, och enligt projektägare är många också några steg närmare sysselsättning eller annan form av social inkludering. I det lilla åländska samhället är varje företag och person viktig, och vi kan konstatera att Programmet har gjort skillnad. En projektägare menar också att Programmet reducerade risken markant för permitteringar i dennes företag under pandemin.

Enligt de intervjuade projektägarna hade många av projekten inte kunnat genomföras om det inte vore för Programmet. Andra projektägare säger att projektinitiativen hade genomförts även utan Programmet men i mycket mindre skala. Som vi har konstaterat tidigare så skulle också initiativen varit mindre systematiskt metodmässiga vilket hade gjort resultaten svårare att sprida till andra delar av samhället. Uppföljning och utvärdering är viktiga delar av projekt för att påvisa just effekt, och för att kunna överföra metod och lärdomar till andra aktörer.

6.3 Bedömning av tematiska mål och investeringsprioriteringar

Det åländska strukturfondsprogrammet har fem tematiska mål, två inom Eruf och tre inom ESF, med fem tillhörande investeringsprioriteringar. Ytterligare en målsättning har införts kopplad till de nya medlen från React, den är listad sist i avsnittet. Här nedan kommenteras Programmens målluppfyllelse i förhållande till de sex tematiska målen och investeringsprioriteringarna.

01 – Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation (Eruf)

Inom ramen för detta tematiska område har investeringsprioritering 1b valts. Prioriteringen innebär att främja företagsinvesteringar inom forskning och innovation, och att utveckla kopplingar och synergieffekter mellan företag, forsknings- och utvecklingscentrum och den högre utbildningssektorn. I motiveringen till valet av denna investeringsprioritering anges behovet av en ökad förmåga att utveckla innovativa produkter, tjänster och tillväxtföretag i en snabbt föränderlig miljö, och den valda investeringsprioriteringen förväntas bidra till en ökad andel FoU-verksamhet i enlighet med Europa 2020-strategin.

Flera projekt som beviljats medel ur strukturfondsprogrammet stödjer denna investeringsprioritering, några exempel är Business Lab Åland, Åland Sailing Robots från Ålands högskola, och Finansieringsinstrumentet som drevs av Riskkapitalbolaget. Utvärderarnas bedömning är att de utvalda projekten svarar väl mot mål och investeringsprioritering. Genomförandet av finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital har dock inte motsvarat förväntningarna.

03 – Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag, jordbrukssektorn (för EJFLU) och fiske- och vattenbrukssektorn (för EHFF) (Eruf)

Inom ramen för detta mål har den investeringsprioritering som syftar till att stödja kapaciteten för små och medelstora företag att satsa på tillväxt på regionala, nationella och internationella marknader och ägna sig åt innovationsprocesser valts (investeringsprioritering 3d). Också här anges som motiv behovet av en utvecklad förmåga att utveckla innovativa produkter, tjänster och tillväxtföretag i en föränderlig miljö, men också

den höga andel mikroföretag som står för en betydande del av sysselsättningen.

Projekt som stöder denna investeringsprioritering är till exempel projektet Utveckla framtidens företag – från idé till export av Ålands Näringsliv, och Energismart Åland av Ålands Teknologi- och energicentrum. Flera av de projekt som beviljats medel under denna investeringsprioritering kopplar också till det förgående målet om att stärka forskning, teknisk utveckling och innovation. Under detta mål har också likviditetsstödet betalats ut till företag, vilket har bidragit till överlevnad för företag samt bidragit till mer resiliens och anpassningsförmåga hos företagen. Projekten som fokuserar på energieffektivisering och miljö har på grund av anledningar utanför projektägarnas kontroll inte motsvarat förväntningarna.

08 – Främja hållbar sysselsättning av god kvalitet och stödja arbetskraftens rörlighet (ESF)

Inom detta mål har den investeringsprioritering valts som syftar till ökad tillgång till anställning för arbetssökande och icke-förvärvsarbetande, inklusive långtidsarbetslösa och personer som står långt från arbetsmarknaden, däribland lokala sysselsättningsinitiativ och stöd till arbetskraftens rörlighet (investeringsprioritering 8i). I motiveringen anges att särskilt ungas och långtidsarbetslösas ställning på arbetsmarknaden.

Exempel på projekt som stöder denna investeringsprioritering är Emmaus projekt, Emmaus Returcafé, och En samordnad sysselsättningsenhet av organisationen Ung resurs. Dessa projekt har varit speciellt viktiga under pandemin då rörligheten på arbetsmarknaden var låg och arbetslösheten hög. Utvärderarnas bedömning är att dessa projekt har svarat upp mot målsättningen och mött frågan om sysselsättning på arbetsmarknadens olika stadier och olika målgrupper, både långtidsarbetslösa i behov av stöd och socialt sammanhang och anställda i behov av kompetensutveckling.

9 – Främja social inkludering och bekämpa fattigdom och diskriminering (ESF)

Den investeringsprioritering som valts inom detta mål är aktiv delaktighet, inklusive att främja lika möjligheter och aktivt deltagande samt förbättra anställningsbarheten (investeringsprioritering 9i). I motiveringen till denna anges en ökad förståelse

för olikheter, validering av kunnande och behov av åtgärder som minskar marginalisering av utsatta grupper.

Exempel på projekt som stöder denna investeringsprioritering är Flex-In - en flexibel väg till inklusion som drivs av Medborgarinstitutet/Mariehamns stad och Emmaus projekt, Emmaus växtkraft. Utvärderingen visar att även om projekten har fungerat väl så är det svårt att nå de målgrupper som riskerar att marginaliseras. Det krävs ofta uppsökande verksamhet. Detta har fungerat bra i projektet En samordnad sysselsättningsenhet av organisationen Ung resurs, där man har samarbetat med många olika aktörer för att identifiera och nå fram till relevanta deltagare.

10 – Investera i utbildning, färdigheter och livslångt lärande (ESF)

För denna målsättning har två investeringsprioriteringar valts; att stärka lika tillgång till livslångt lärande för alla åldersgrupper i formella, icke-formella och informella sammanhang, höja arbetskraftens kunskaper, färdigheter och kompetens och främja flexibla utbildningsvägar inklusive genom yrkesvägledning och validering av förvärvat kompetens (10iii) och att förbättra utbildningens relevans för arbetsmarknaden, underlätta övergången från utbildning till arbete, förstärka yrkesutbildningssystemen och deras kvalitet mm (10iv).

Exempel på projekt som stöder denna investeringsprioritering är Hållbar utveckling som drivs av Ålands centralandelslag (ÅCA), VÅG – Vuxenutbildning på Ålands gymnasium, Åland Gear up av Högskolan Åland, Optinova Academy av Optinova Ab och Välkommen in av Ålands Näringsliv. Projekt inom denna prioritering handlar både om att öka konkurrensförmåga för företag samt att höja arbetskraftens kunskaper. I ljuset av pandemin är investeringsprioriteringen och de tillhörande projekten också viktiga för att öka resiliensen i samhället och flexibiliteten på arbetsmarknaden. Projekt av Ålands Näringsliv har även kunnat nå en bred publik och målgrupp.

Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grön, digital och resiliert återhämtning av ekonomin (React)

Denna målsättning innehåller de nya insatsområdena Återhämtning för SMF företag (Eruf) och Återhämtning och främjande av sysselsättning (ESF). Återhämtning för SMF företag fokuserar på åtgärder mot krisens effekter när det gäller arbetsmarknaden och verksamhetsmiljön för små och medelstora företag genom att erbjuda finansiering som främjar och snabbar upp en strukturomvandling. Återhämtning och främjande av sysselsättning fokuserar på korta snabba insatser under 2021 för att få in arbetslösa personer i sysselsättning och på så vis mildra de skador som Covid-19-pandemin orsakat.

Projekt som stöder denna investeringsprioritering är till exempel Utveckla framtidens företag, Sommarpraktikant 2021 och Sommarpraktikant 2022 som drivs av Ålands näringsliv, Business Lab React Åland som drivs av Högskolan Åland och Nya utbildningar inom Hållbar energi och Teknik som drivs av Utbildnings- och kulturavdelningen. Utvärderarnas bedömning är att projekten som har startats med finansiering från React har uppnått goda resultat och möter det uppsatta målsättningarna. Eftersom projektfinansieringen från React tillkom under 2021 och 2022 är några projekt inom denna målsättning fortfarande pågående. Covid-19-pandemin var en unik situation och Landskapsregeringens vaknaagerande gjorde att projektstöd och likviditetsstöd för att mildra pandemins konsekvenser kunde betalas ut snabbt.

7. Slutsatser

Slututvärderingen för det åländska strukturfondsprogrammet "Entreprenörskap och kompetens" 2014–2020 har speciell fokus på följande huvudfrågor:

- Har målen i Programmet i insatsområden uppnåtts eller är de på god väg att göra så?
- Vad är effekten av Programmet i den uppmätta förändringen? Vilka andra relevanta faktorer har bidragit till den uppmätta förändringen?

Måluppfyllelse av Programmet 2014-2020

Det åländska Programmet "Entreprenörskap och kompetens" för perioden 2014-2020 har som målsättning är att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, att förnya och diversifiera det åländska näringslivet och att bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle.

Programmet fokuserade på insatsområdena "Entreprenörskap och innovation" (Eruf) och "Delaktighet och kompetens" (ESF), med en initial finansiering som uppgick till sammanlagt 10 049 000 euro. Covid-19-pandemin hade betydande konsekvenser på Åland och det fanns ett ökat behov av kris- och återhämtningsåtgärder. Enligt den s.k. React-EU förordningen tilldelades Åland ytterligare 923 868 euro från Europeiska unionens återhämtningsinstrument att hanteras inom ramen för Programmet. I den reviderade programversionen uppgick den offentliga finansieringsramen inklusive återhämtningsfinansiering till sammanlagt 10 973 231 euro. Som analysen av finansiellt genomförande och indikatoruppföljning visar (se kapitel 5), har Programmet i stort sett genomförts enligt budget.

Det beslutades att tilläggsanslaget (React) som var 726 000 euro till Åland under 2021 delades lika mellan EFS och Eruf. Under 2022 tilldelade Åland 197 868 euro, som i sin helhet gick in

i ESF. Finansieringen gick in i det nya tematiska målet Främjande av krisreparation i samband med covid-19-pandemin och förberedande av en grönt, digital och resilient återhämtning av ekonomin. Sammanlagt har 71 projekt genomförts under Programmet 2014-2020. 47 projekt har genomförts inom Eruf (inklusive 29 utbetalda likviditetsstöd) och 24 projekt inom ESF (inklusive ett projekt om tekniskt stöd, TA). Den totala reviderade budgeten på totalt 10 973 231 euro är under rapporteringstillfället september 2022 utbetalad till 86,8 % procent.

Indikatoruppföljningen tyder på att strukturfondsprogrammet på Åland generellt har nått de viktigaste målen, även om för vissa indikatorer inte har uppfyllts till fullo. Det bör också konstateras att flera av indikatorerna är komplexa, och inte alltid ger en fullständig bild av projektens resultat. De kvalitativa intervjuerna med projektägare och programförvaltningen vid utvärderingen kompletterar därför informationen om måluppfyllelsen.

Det finns två signifikanta avvikelser i implementeringen av Programmet jämfört med den ursprungliga operativa planen för programperioden 2014–2020: omfördelningen av offentligt riskkapital som tillkommit med anledning av Covid-19-pandemin i form av likviditetsstöd samt tilläggsfinansieringen från React. Förvaltningsmyndigheten beslöt under 2019 att korta ner investeringsperioden för det offentliga finansieringsinstrumentet. De återstående programresurserna inom finansieringsinstrumentet omfördelades genom en programändring till att stöda små och medelstora företag som drabbats av covid-19-pandemin med rörelsekapital.

Den s.k. React-EU förordningen gjorde det möjligt att tilldela ytterligare medel för åren 2021–2022 på Åland. Tilläggsanslaget fördelades till både Eruf och ESF för att försöka stärka företagen och samhället och införa åtgärder som gör det mindre sårbart, samtidigt som många enskilda individer ges möjlighet till arbete, även om det bara är för en kortare period.

Sammanfattningsvis har Programmet i allt väsentligt nått de uppsatta programmålen. Både

Eruf och ESF innefattar innovativa och inkluderande projekt och aktiviteter som i hög grad bidrar till målen. Genom att snabbt reagera på den situation som uppkom som konsekvens av Covid-19-pandemin lyckades programförvaltningen i dialog med kommissionen revidera Programmet för att stötta många av de drabbade aktörer med lämpliga åtgärder, speciellt relaterat till likviditetsstöd.

Initiativet med finansieringsinstrumentet för offentligt riskkapital har däremot inte genomförts som planerat och förväntat. Förklaringarna återfinns dels i riskkapitalbolagets (låntagaren) hanteringsätt av lånet för riskkapitalinvesteringar från Landskapsregeringen, dels i riskkapital som en del i Eruf-kontexten och kommunikation kring riskkapitalinstrumentet. Utvärderarna bedömer att för framtiden borde man fördjupa analysen och utreda under vilka omständigheter konceptet offentligt riskkapital skulle vara lämpligt på Åland.

Effekter av Programmet

Denna del sammanfattar effekterna av interventionerna i strukturfondsprogrammet, inklusive hur Programmet har nått och på längre sikt kan förväntas uppnå de uppsatta målsättningarna: att utveckla kunskapen och förbättra kompetensen inom arbetslivet, öka sysselsättningen, produktiviteten och innovationskapaciteten, att förnya och diversifiera det åländska näringslivet och att bidra till ett välutbildat, jämställt och aktivt inkluderande samhälle. I detta avsnitt har vi utgått från Europa 2020 strategin och strategins målsättningarna om ett smartare och mer innovativt, mer inkluderande och ett mer hållbart Europa.

Programmet har bidragit till ett *Smartare och mer innovativt Åland* genom stora satsningar på ett relativt lågt antal men strategiskt utvalda Eruf-finansierade projekt. Satsningen på färre Eruf-projekt har gett möjlighet att nå ut till bredare intressegrupper och bygga vidare på kunskap och erfarenheter hos välkända organisationer inom det åländska näringslivet – i stället för ett stort antal mindre Eruf-projekt.

Programmet har bidragit till ett *Mer inkluderande Åland* speciellt genom satsningar på ESF-projekt både med tanke på kompetenshöjning hos enstaka organisationer och med ett antal projekt inriktade på att minska risken för marginalisering. Enligt indikatoruppföljningen och intervjuerna, har Programmet bidragit positivt till inkludering på

Åland. Programmet har under de senaste åren lyckats attrahera projektägare också i skärgårdsregionen, vilket ökar den geografiska inkluderingen.

Programmet har bidragit till ett *Mer hållbart Åland* genom ett antal mindre projekt om energieffektivisering och smarta energilösningar. När det gäller målsättningen för antal företag inom området har dessa inte uppfyllts. Det bör dock generellt noteras att fokus på satsningar på energieffektivisering har ökat markant, både nationellt och globalt, under de senaste åren, jämfört med t.ex. planeringsfasen av Programmet. Landskapsregeringen gör bedömningen att Programmet bidragit till att lägga grund för framtida satsningar inom området på Åland.

Enligt utvärderarnas bedömning har Programmet bidragit till att uppnå målen i strategin Europa 2020 – *En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*. Programmet har genom beviljande av projekt bidragit till att smarta lösningar utvecklats och att kompetenser byggts upp på Åland på ett sätt som också främjar inkludering. Landskapsregeringen har också, i dialog med Kommissionen, reagerat på ett framgångsrikt sätt på den oförutsägbara socioekonomiska utvecklingen förorsakat av Covid-19-pandemin.

Covid-19-pandemin och dess effekter såsom hög arbetslöshet utgör den viktigaste utomstående faktorn som har påverkat den uppmätta förändringen på Åland under programperioden. Även om arbetslösheten på Åland har sjunkit under 2022, så är arbetslösheten fortfarande på en hög nivå och ekonomin och sysselsättningen inom framför allt passagerarsjöfarten inom de viktiga rederi- och turismnäringarna på Åland har påverkats i mycket hög utsträckning av restriktionerna under pandemin.

Förvaltningsmyndighetens ärendehanterings- och informationssystem för projektstöden är fortfarande endast i begränsad del driftsatt och i användning. De centrala delarna i ärendehanteringsprocessen för ansökan, tilldelning och betalning har färdigställts, medan andra viktiga delar såsom hantering av återkrav, uppföljning och rapportering ännu inte utvecklats. För att hantera uppföljning av programimplementeringen, har informationssystemet kompletterats med manuella rutiner för uppföljning och rapportering.

I samband med programskrivningen 2014-2020 fanns ett krav på en strategi för smart spe-

cialisering. En sådan strategi utarbetades därför för Åland. Inför den nya perioden med början 2021 finns inte längre detta som explicit krav för det särskilda målet SMF konkurrenskraft (Eruf), men Landskapsregeringen har ändå valt att utarbeta en strategi med ett lite bredare perspektiv än enbart strukturfonderna. Utvärderarna uppskattar initiativet att koppla strukturfondsprogrammet närmare strategin för smart specialisering.

I den kontrafaktiska effektanalysen, dvs vad som skulle hänt om programinsatserna i strukturfondsprogrammet Åland 2014-2020 inte genomförts, konstaterar utvärderarna att några insat-

ser och resultat sannolikt skulle ha uteblivit, eller i alla fall realiserats i betydligt mindre skala. Exempelvis skulle hundratals deltagare på Åland inte kunnat delta i utbildningar och kompetenshöjande aktiviteter, det ökade samarbete mellan aktörer inom de branscher involverade i Eruf och ESF projekt skulle inte ha skett till lika hög grad, fler företag skulle ha varit i riskzonen för konkurs utan de likviditetsstöd som betalades ut under pandemin, och fler personer skulle ha varit i riskzonen för att bli marginaliserade.

8. Rekommendationer

Nordregio rekommenderar angående programmet genomförande och uppföljning inför kommande programperiod att:

Dra lärdom av erfarenheter från strukturprogrammet 2014–2020. Pandemin visade att strukturfondsprogrammet kan vara anpassningsbart och flexibelt under förändrade omständigheter. Sådan flexibilitet och anpassningsförmåga för mål och indikatorer kan krävas i framtida kriser. Fortsätt att bygga resiliens för att möta nya eventuella risker och kriser och dra lärdom av hur man hanterade strukturfondsprogrammet, speciellt under covid-19-pandemin.

Arbeta med att öka förståelsen för indikatorer och målsättningar. Analysera huruvida några av indikatorer och målsättningar är för lågt/högt satta. Analysera också om det finns indikatorer där förändrade makroekonomiska förutsättningar har förändrat synen på målsättningarna.

Tillhandahåll information och rådgivning till projektägarna gällande redovisning av indikatorer och måluppfyllelse i projekten. Det är viktigt att satsa ytterligare på effektiv kommunikation med projektägare, både innan och efter projektstart.

Satsa på marknadsföring av Programmet. Bjud in brett, även potentiellt nya projektägare och inte enbart de som brukar vara med. Fortsätt även att attrahera aktörer från hela Åland, exempelvis från Skärgården. Utveckla hemsidan för Programmet på ett sätt som lockar fler nya projektaktörer.

Bygg ytterligare kompetens angående kapitalförsörjning. Offentligt riskkapital har potential att bidra till kapitalförsörjning som komplettering av andra former av företagsfinansiering. Erfarenheter av offentligt riskkapital inom Eruf-programmet visar dock att det fattas en fungerande arbetsmodell och/eller kompetenta aktörer för offentligt riskkapital på Åland. Fördjupa lärandeprocessen i öppen dialog vad gäller behovet av offentligt riskkapital på Åland 2023 och framåt, och lär av andra riskkapitalbolag, speciellt i Finland och i Sverige.

Förbättra IT stöd för att effektivisera och förenkla rapportering för projektägare under nästa programperiod. Förvaltningsmyndighetens ärendehanterings- och informationssystem för projektstöden är fortsättningsvis i begränsad del driftsatt och i användning, med manuella rutiner för uppföljning och rapportering som följd.

Referenser

Europeiska Kommissionen, (2013), Evaluation guidance : EVALSED guide and sourcebook updates,
Evaluation guidance : EVALSED guide and sourcebook updates - Regional Policy - European Commission (europa.eu)
Europeiska Kommissionen, (2021) DESIGN AND COMMISSIONING OF COUNTERFACTUAL IMPACT EVALUATIONS A PRACTICAL GUIDE FOR ESF MANAGING AUTHORITIES
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8426&furtherPubs=yes>
Nordregio, (2017), Utvärderarnas första delrapport per 31,12,2016 Ålands strukturfondsprogram perioden 2014–2020, Nordregio, Stockholm
Nordregio, (2019), Ålands strukturfondsprogram 2014–2020 - Utvärderarnas andra delrapport per 31.12.2018, NORDREGIO REPORT 2019:7, Stockholm

ÅSUB statistik: www.asub.ax

Arbetsmarknad 2022:9 https://www.asub.ax/sites/default/files/media/document/Arblos_09_2022_0.pdf
Arbetsmarknad 2021:11 <https://www.asub.ax/sites/default/files/statistics/syssel19.pdf>
Företag 2022:1 https://www.asub.ax/sites/default/files/statistics/bokslutsstatistik_meddelande_2020_0.pdf
Företagen på Åland 31.12.2021 [https://www.asub.ax/sv/statistik/foretagen-pa-aland-31122021#:~:text=Antalet%20f%C3%B6retag%20p%C3%A5%20%C3%85land%20%C3%B6kade,tj%C3%A4nstebranscherna%20\(knappt%2067%20procent\)](https://www.asub.ax/sv/statistik/foretagen-pa-aland-31122021#:~:text=Antalet%20f%C3%B6retag%20p%C3%A5%20%C3%85land%20%C3%B6kade,tj%C3%A4nstebranscherna%20(knappt%2067%20procent))
Företag 2017:1 https://www.asub.ax/sites/default/files/statistics/bokslutsstatistik_meddelande_2015.pdf
Konjunkturläget, våren 2022, Rapport 2022:3 https://www.asub.ax/sites/default/files/reports/konjunkturlaget_varen_2022_0.pdf
Statistisk årsbok Åland 2022: <https://www.asub.ax/sv/statistisk-arsbok-0>

Bilaga 1

Intervjuer med projektägare 7 oktober 2022,

Mariehamn:

Hanna Saurén, Högskolan Åland

Jan-Erik Rask, Ålands Näringsliv

Kim Åstrand, Ung Resurs

Per Lycke, Optinova Ab

Robert Jansson, Emmaus

Thomas Mattsson, Ung Resurs

Intervju med projektägare 11 oktober 2022,

digitalt:

Elina Lindroos, Högskolan Åland

Intervju med representanter för

Landskapsregeringen, 7 oktober 2022,

Mariehamn:

Chris Lindholm

Kenneth Åkergård

Mattias Sommarström

Sara Alopaeus

Susanne Strand

Tomas Fellman

P.O. Box 1658
SE-111 86 Stockholm, Sweden
nordregio@nordregio.org
www.nordregio.org
www.norden.org

ISBN 978-91-8001-031-3 (PDF)